

1

אונקלוס

בראשית מז ויחי

תקופו

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע

שפתי חכמים

א כלומר קבלה הוא בירינו מעורא עליו השלום שפרשת ויחי הוא תחילת פסקא ולא חדא פרשה היא עם וישב ישראל כו' ודרך פרשה סתומה שיעורה ריוח ט' אוחיות, והכא כולה סתומה ואין בה ריוח כלל: ב רוצה לפרש שלא היה להם שעבוד ממש אלא צרת השעבוד

רש"י
א (כח) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה א לפי שכוון שנפטר יעקב חזינו נסתמו עיניהם ולנס של ישראל מצרת השעבוד ב שהתחילו לשעבדס. ד"א שנקס

בעל הטורים

ולאחי ליטנא דריש הכי כי גרואמו ילדיו כ"י עולה ל' שראה ל' רנאות מילדיו. ד"א ויחי יעקב בארץ מצרים שאל חיה ימים טובים בלא נער אלא כמנין ויחי י"ז שנה משולל יוסף עד שנמכר וי"ז שנה במצרים. ד"א ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבנל שאולה. שבע עשרה שנה כנגד י"ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י"ז שנה:

(כח) ויחי. וירנו מאד: ויחי יעקב. כג"י לכה ק' רכוא חכו שנאמר גרואמו ילדיו גרואמו אומיות רנאות. ילדיו. עולה ס'. לומר שראה ס' רכוא מילדיו ד"א ורכו מאד ויחי יעקב מלמד שראה ל' רכוא דלקמן קאמר במאד מאד והוא ס' רכוא והכא לא כמיכ אלא חד מאד דהיינו המלי וכן כמיכ לקמן ו' לשונות והם פרו וישראל ורכו ועלמו במאד מאד והכא לא כמיכ אלא תלמא ופרו וירנו מאד

דעת זקנים

עשו עולה כמעלות כפרש"י בפרשת ואל: ויחי יעקב בארץ מצרים. למה הזכיר הכתוב כך חיו בארץ מצרים לפי שמנינו יוסף הי' עם אביו קודם מכירתו י"ז שנה וכשם שפרנס יעקב ליוסף י"ז שנה כך יוסף פרנסו וכלכלו י"ז שנה כנגדן הה"ד אלה תולדות יעקב

(כח) ויחי יעקב. פרש"י למה פרשה זו סתומה וכו' ותימה שהרי יוסף מלך אמר פטירתו של יעקב וי"ל שמיד שנפטר יעקב התחילו לשעבד נהם מעט. ועוד פרש"י שנקס לגלות הקץ ונסתם ממנו. וא"ת מהיכן ידע הקץ י"ל ממעלות הסולם שחלם שראה שרו של

אור החיים

כח. ויחי יעקב. טעם קריאת שמו "יעקב" אחר אשר אמר אליו ה' לא יקרא וגו' לא יעקב יאמר עוד שמך (לעיל נכח), כבר כתבתי בפרשת וישלח בפירוש פסוק לא יקרא וגו' (לעיל נה י), כי ללד שם נפשו הקבועה זו אשר שמה "יעקב" כידוע מדברייהם שפירשו (ברכות ז): בפסוק אשר שם שמות בארץ, וללד שעודנה באיבו לזה לא יעקר שמה, וכו' שמות יקראו לו:

כלי יקר

(כח) ויחי יעקב בארץ מצרים וגו'. למה פרשה זו סתומה. אלא כיון שנפטר יעקב התחיל השעבוד, דבר אחר שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו, דבר אחר שנסתמו ממנו כל צרות שבעולם. כך היא הנוסחא בב"ר (צו א). כפי הנראה שאין סמך מן המקרא לכל הדרשות האלו וכולם כמתנבאים. ואשר נראה לי בזה

אזא שיש לנו לחקור זאת, כמה יבחר ה' לזמנים יקרא לו "יעקב" ולזמנים "ישראל". הן אמר כי בעדת ישראל מנינו שישתנה להם השם כפי מעשיהם, כשעושים רעונו של מקום בשם "ישראל" יכנה אותם, ולהיפך יקרא

הפסוק ויגש

כח וישבו על-הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו-בה אבותיכם וישבו עליה ה'מה ובניהם ובני בנייהם עד-עולם ודרך עבדי נשיא להם לעולם: כו וכרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרפיתי אותם ונתתי את-מקדשי בתוכם לעולם: כו והיה משכני עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו-לי לעם: כח וידעו הגוים פי אני יהוה מקדש את-ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם:

רש"י

רד"ק

(כח) לעבדי ליעקב כעין שנאמיה ליעקב בני מצרים.

מזרע דוד קראו דוד או רמו לתחיית המחים. (כח) וישבו. לעבדי ליעקב. לפי שאברהם ויצחק היו להם בנים אחרים שלא ירשו הארץ זכר יעקב כי לו נתנה הארץ ולורעו אחריו. (כו) וכרתי, יהיה אותם. פי' עמה כי יש מן הרפים שפירושם עם. ונתתים. פירוש ונתתם בארצי או בכרתי וינתן תרגם ואכרכינן. (כו) והיה משכני עליהם. תרגם וינתן ביניהון לפי שבמקומות קשור שכינת האל יתברך עם בתוך ומה שאמר במקום הזה עליהם לומר כי מוראו יהיה עליהם לעולם כי ישכון כבודו בתוכם לעולם. (כח) וידעו. מבואר הוא.

פנטר ויא - כרפג סגולת - גאנוניא וקגיא - כזקזג ג' זגג

ש. ש. ג. כ. ס. י. א.
ל. א. ג. ג. ג. ג. ג.
א. ג. ג. ג. ג. ג.
ל. א. ג. ג. ג. ג. ג.

עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם חֲמִישֵׁי שָׁבַע שָׁנִים וַאֲרָבַעַיִם וּמֵאָת

דְּמִצְרַיִם שֶׁבַע עָשָׂרִי שָׁנָיִם וַהֲוֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם חֲמִישֵׁי שָׁנִים וַאֲרָבַעַיִם וּשְׁבַע שָׁנָיִם:

א"ת"ח 1234567

רמב"ן

את יוסף וכבן לו, והיו סבורים לעלות משם ככלות הרעב מארץ כנען, כמו שאמרו (לעיל מו ד) לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבוד הרעב בארץ כנען. והנה לא עלו, אבל ארך עליהם הגלות, ומת שם ועלו עצמותיו, וזקני פרעה ושריו העלוהו, ועשו עמו אבל כבוד:

כה. ויהי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. כבר הזכרתי (לעיל מג יד) כי רדת יעקב למצרים הוא גלותינו היום ביד החיה הרביעית (דניאל ז ז) רומי הרשעה, כי בני יעקב הם עצמם סבבו רדתם שם במכירת יוסף אחיהם, ויעקב ירד שם מפני הרעב, וחשב להנצל עם בנו בבית אוהב לו, כי פרעה אוהב

בעל הטורים

ויהי ימי יעקב. כ"מ שנאמר ויהי ימי לא הגיעו לימי אבותיו ויהי ימי מנוח ויהי ימי למך וכן כ"מ שנאמר זו קריבה:

אור החיים

נולד שטנו, ועדיין לא שקעה שמשו עמד לנן, ואלה מוסף לרע לו, ואחריו הוקס על צערה של דינה, ועוד לו ויבא רוגו אצידת יוסף, הוא שאמר הכתוב ויהי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה, אלו היו חייו ולא קודם, וסמך לזה אומרו ויהי ימי יעקב שני חייו, לרמזו שהן הנה היו ימיו שהיה לו זהם חיות, והוא אומרו ויהי ימי יעקב פירוש אותם י"ז שנה, שני חייו פירוש שהיה לו זהם חיים, ונמשכת ימי יעקב עם מה שלמטה ממנה ימי יעקב וגו' שבע וגו':

עוד ירצה על דרך אומרו ז"ל (מדב"ר פ"ה) כל מי שקוף ימיו בטובה כאלו כל ימיו בטובה, והוא טעם והיה ראשיתך וגו' ואחריתך ישגה מאלד (איו"ט פ ז), גם אומרו (קהלת ז ט) עוב אחרית דבר וגו', והוא אומרו ויהי יעקב חיים של שלום, בארץ מצרים צוה היה צעניו שהיו ימי יעקב שני חייו, פירוש שנים של חיים, כל ימיו שהם ז' שנים וגו'. וטעם אומרו ויהי לשון עבר (מגילה י:), יכוין לומר שהגם שהיו ימיו צעיר אע"פ כן חזרו צעניו להיות כולם "של חיים":

ויש לנו לתקור זאת, למה שינה הכתוב סדר מספר שנותיו של יעקב, מסדר הלקוח במספר שני הצדיקים, שמקדים מספר גדול למספר קטן, באצדיתם כתיב (לעיל כה ז) מאת שנה ושבעים שנה וגו', ציחק כתיב (שם לה כח) מאת שנה ושמונים שנה, בצרה כתיב (לעיל כג א) מאת שנה ועשרים וגו'. ואולי כי הקדים מנין המועט שהוא האחרון, שבו היה בשלום וחיים טובים:

עוד יכוין הכתוב באופן אחר, כי ימים שהיה יעקב לבן נכון ומאוזו שלמים ככל חייו, הם ימים שבע וארבעים שנה, והטעם הוא כאומרו ז"ל כי את רחל אהב, והיא צת וזגו אשר נחר יעקב צה וצבניה אשר תוליד, כאומרו (לעיל לו ג) אהב את יוסף מכל וגו', ויש צוה ג"כ קוד עתיק, והיה לך לאות כי כל זמן שלא היה יוסף וישם שק על מתניו, ולכשתארף מנין הימים שהיה נחצרת רחל,

בלי יקר

לפי שמצינו כאן סתימה שלא כדרך הפרשיות הסתומות שבתורה שיש בהם ריוח לפחות כשיעור פרשה סתומה, וכאן אין ריוח כלל, ודאי שכונת עזרא הסופר להסמך פסוק ויהי לפסוק שלפניו וישב ישראל בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד ויהי יעקב וגו', כאילו היה הכל פסוק אחד, על כן נחלקו ג' לשונות אלו במשמעות דורשין:

כי ללשון ראשון הדורש שכיון שנפטר יעקב התחיל השעבוד, יהיה קישור שני פסוקים אלו על זה האופן, כי מתחילה אמר וישב ישראל בארץ גושן הורה בלשון ישיבה שהיה להם ישיבה של שלום ומנוחה, ויאחזו שהיה להם גם אחוזה בארץ ויפרו וירבו מאד, וכל זה היה בזמן ויהי יעקב כי בחייו עמד להם זכות יעקב שזכו לכל אלה, מכלל שבמותו פסק זכותו ופסק הכל, כי לא היה להם עוד ישיבה של שלום מצד השעבוד, וכל שכך שלא היה להם אחוזה בארץ כי עבדים המה, וכן לא ניתן להם לפרות ולרבות כי בקשו להמעיטם ע"י העינוי באמרם פן ירבה, ולפי זה היתה מיתת יעקב סיבת השעבוד:

ונכ"ל לומר בהיפך זה, שהתחלת השעבוד היה סיבת מיתתו. כי קיצר הקדוש ברוך הוא שנותיו שלא הגיע לימי אבותיו שלא יראה בשעבוד בניו, כי בא הזמן של ועבדום וענו אותם, לכך נאמר ויקרבו ימי ישראל למות ואמרו רבותינו ז"ל (ב"ר צו ד) כל מי שנאמר בו קריבה לא הגיע לימי אבותיו, וברוך זה יהיה הסמיכות מבואר ג"כ כמו בדרך ראשון. ומספר י"ז שנה דנקט, לומר שמכירתו של יוסף שהיה בן י"ז שנה גרם להם שלא ישבו בשלום במצרים כי אם י"ז שנה:

ול"ל שון שלישי הדורש לפי שנסתמו ממנו כל צרות שבעולם, יאמר הכתוב אע"פ שהיה כל ימיו בצרה וגרות כמו שנאמר (לעיל פסוק ט) ימי מגורי שלשים

שְׁנָה: כַּט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא | לְבָנוּ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ

תולדות אהרן ויקרבו ימי סנהדרין קו.

שְׁמַתֵי חֲכָמִים

שְׁמַתֵי מְבַקֵּשׁ מֵהֶם שִׁיעֲבֹדוּ לוֹ, כְּדַאמְרִין בְּמַסַּכְת סוּטָה (י"א:), בְּפֶדֶךְ כַּפֵּה רֶךְ שֶׁהָיוּ מַעֲבִידִים אוֹתָם מִתְחִילָה בַּפֶּה רֶךְ וְכוּ': ג וְאִם תֹּאמַר לְפִי פִירוּשׁ א' הִיָּה לוֹ לְסַחֲוֹם לְקַמֵּן בַּפְּסוּק שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ שְׁמַת יַעֲקֹב, וְלִדְבַר אַחֵר הִיָּה לוֹ לְסַחֲוֹם בַּפְּסוּק (לְקַמֵּן מִי"ט א') הַאֲסַפּוּ וְאִגִּירָה לָכֶם, וַיֵּשׁ לֹמַר דְּבִאֲמַצְעַ הַסְּדֵרָה אֵינּוּ נִיכָר אִם נִסְתַּמָּה שְׂדִרְכוּ לֵהִיּוֹת נִסְתָּם, וְלֹא הֵייתִי יוֹדֵעַ הַרְרִשׁוֹת הַלָּלוּ, וְכֹאֵן הוּא מוֹנֵה כָּל שְׁנוּתָיו וְהוּי מְקוּם מִיתָחוּ, וְכֵן לְעִנְיַן גְּלוּי הַקֶּץ דְּמִסְתַּמָּא לֹא הִיָּה מְגַלָּה לָהֶם הַקֶּץ אִלָּא סַמּוּךְ לְמִיתָחוּ, וְכֹאֵן הוּא מְקוּם מִיתָחוּ כְּדִפְרִישׁ רַש"י, לְכֵן מוֹכַח שֶׁפִּיר מִינֵיהּ, וְמַהֲרִש"ל כֹּתֵב דְּלִטְעַם א' קֶשֶׁה הִיָּה לוֹ לְסַחֲוֹם וְלִדְ"א קֶשֶׁה הִיָּה לוֹ לְסַחֲוֹם הַפְּרִשָׁה שֶׁל וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וְכוּ', לְכֵן צָרִיךְ גַּם לְטַעַם א': ד דְּקֶשֶׁה לָמָּה נֹאמַר וַיִּקְרְבוּ יְמֵי בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הִתְחַבֵּר.

רַש"י

לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ ג לְבָנָיו וְנִסְתַּמָּם מִמֶּנּוּ: (כַּט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת. (צ"ר) כָּל מִי שֶׁנֹּאמַר צוֹ קְרִיבָה ד לְמוֹת לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו (יִחָק מִי ק"פ וַיַּעֲקֵב קמ"ו. נִדוּד נֹאמַר קְרִיבָה אֲבָיו מִי מ' שָׁנִים וְהוּא מִי ע'): וַיִּקְרָא לְבָנָיו לְיוֹסֵף. (צ"ר) לְמִי שֶׁהִיָּה יֹכֹלֵת צִדּוֹ לַעֲשׂוֹת:

פרשת שמות, שהרי בפרשה זו לא הזכיר השעבוד, לכן פירש ר"א, לכן צריך גם לטעם א': ד דקשה למה נאמר ויקרבו ימי בלשון רבים,

רַמְב"ן

יבשו עצמותינו נגזרנו לנו, ויעלו אותנו מכל העמים מנחה לה', ויהיה להם אבל כבוד בראותם כבודנו. ואנחנו נראה בנקמת ה', יקימו ונחיה לפניו: כַּט. וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת. פִּתְרוּנוֹ, כֹּאֲשֶׁר קָרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת קָרָא לְבָנָיו לְיוֹסֵף, וְהוּא בִּשְׁנָה

וכן אנחנו עם רומי ואדום. אחינו הסיבנו ביאתינו בידם, כי כרתו ברית עם הרומיים. ואגריפס המלך האחרון לבית שני ברח אליהם לעזרה, ומפני הרעב נלכדו אנשי ירושלים, והגלות אך עלינו מאד, לא נודע קצו כשאר הגליות. ואנחנו בו כמתים אומרים

בעל הפורים

לא תנא על שקלא רחל ואמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה חסרו לו מנין יחיה שהוא ל"ג משנותיו: (כט) ויקרבו ימי צ' נמס' הכל ואיך גני דוד חי' נמדרש אמר הקב"ה אמה עשית

שבע שנים וארבעים וסאת שנה. מנה המועט מחלה מה שלא עשה כן נאזכרה ויחזק בשביל שהיו ימיו מועטים ורעים הזכיר המועט מחלה וזיה ל"ג שנה פחות מאזני משום דכתיב קללת חנם

רַשְׁב"ם

(כט) ויחי יעקב. ויקרבו ימי ישראל למוות. כל מקום שאדם חפץ לצוות את בניו צריך לאמר ויקרבו. וכן ויהי כי זקן יצחק

דעת זקנים יוסף בן שבע עשרה שנה: (כט) ויקרבו ימי ישראל למוות. כל מקום שנאמר קריבה לא הגיע לימי אבותיו וכן ויקרבו ימי דוד לא

אור החיים

כט. ויקרבו ימי וגו'. כבר כתבתי בסמוך מנין ידע. ורמז"ן כתב שידע מהרגשת אפסות כוחותיו, ואין דבריו ז"ל נראין כי כמה ימים יחיה אדם אחר שיחמיל להחלש:

בלי יקר

בארץ לא להם, ונוק זה בא להם לפי שקץ גלות מצרים היה נודע להם, על כן הדורות הראשונים אשר ידעו בבירור כי לא בימיהם תהיה הגאולה ההוא בקשו להם ישיבה של קבע ואחזזה בארץ מצרים, על כן סמך לפסוק זה פסוק ויחי יעקב ולהורות שנוק זה הנמשך לאותן הדורות מחמת שהיה קיצם נודע גרם לויחי יעקב אבל לא רוח יעקב, כי אם יעקב לבדו היה חי כדי שלא יגלה הקץ האחרון ושלא יתפשט נוק זה לדורות:

עוד יש לומר כי הרגיש מהדברים אשר יארעו לאדם קודם מותו, על דרך אומנם ז"ל בספר הזוהר (מ"א ר"ז): כי שלשים יום קודם מותו מעבירין ממנו הלל, ומעשה הוצא שם שראה רש"י רבי יחזק שעבר ללמו ממנו, והגם כי ידיעה זו מושללת מצני אדם, הלאדיקים מרגישים ויודעים כל דבר רוחני:

(כט) ויקרבו ימי ישראל למוות. במדרש (תנחומא ברכה ז) אמרו הימים מתים והם אינם מתים. כי כל זמן שהצדיק בעולם נמצאו ימי השלוה בעולם, ובמותו בטלים אותן ימי השלוה ובטולם היינו מיתחם, וכמו

עוד יתבאר הענין צדקדוק עוד אומרנו ויקרבו ימי, וכי צימים שיך לומר לשון קריבה:

אכן כוונת הכתוב היא על פי מה שכתב איש אלהים קדוש ה"ה הר"י לוריא ז"ל, ומלאה כי מדרשנו נספר קהלת יעקב ז"ל ואמנם ידעת מהתחלקות הנשמות לכמה ניוצות וכלל גלגול וגלגול באים קצת מהם, וכפי מספר הניצויות של הלל כן מספר ימי חייו, והימים שעושה בהם המצות נתקן ניוץ אחד של הלל שהוא כנגד היום ההוא, והיום שאין עושה צו מצוה נשאר פגום ניוץ ההוא של הלל ההוא כנגד היום ההוא, וכן על זה הדרך וכו' ע"כ. ומה מאוד האירה הקדמה זו עיני משכיל בכמה פרטי החקירות, הא' האירה עינינו צדוק השינה, כי הוא לעלות ניוץ שנגד היום ההוא, והוא סוד אומרנו (ברכות טו): כי השינה אחד מששים מהמימה, ואין יליאת הניצוץ

5

מדע. הלכות תשובה פ"ו פ"ז

פ"ז ה והלא כתוב בתורה ועבדום וכו'. וכו'. תחל למה שכנס למעלה שפרעה לא גזר עליו הסיי שימט אלף שמעלו חייבו למנוע ממנו המזונה ועל זה מקשה והלא כתוב במורה ועבדום וענו אומם הרי שגזר על התלמידים שיצו לפרטל: פ"ז ב לעולם יראה אדם עצמו וכו'. סי' ב' ממקום אבות שוב יוס אחד לפני מיתקן. ובשנת סי' שאל (דף

ק"ג.) פירשו שכל יום יראה כאלו הוא יוס אחד לפני מיתקו נמללו כל ימיו במצוה: ד אמרו חכמים פקום שבקלי תשובה עומדים אין צדיקים וכו'. מומלל דר' אבהו פ' אין עומדין (ברכות ל"ד:). ה ואין ישראל נגאלים אלא בתשובה. כפי יוסי"ק (דף פ"ו:). גדולה תשובה שמקרכת אם הגאולה:

ותקף

ששלח נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה. ועוד שנתן בהם כח ללמדו ולהבינן. שמרה זו בכל אדם שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק מתאווה להן ורודף אותם. והוא מה שאמרו ר"ל בא למהר מסייעין אותו כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר *והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם הרי גזר על המצריים לעשות רע. וכתוב וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ. הרי גזר על ישראל לעבוד כו"ם ולמה נפרע מהן. לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהיה הוא הזונה אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבוד כו"ם אילו לא רצה לעבוד לא היה עובר. ולא הודיעו הכוה"א אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה לאומר להם הוזה יהיה צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר עליו שיהיה רשע מפני שהודיע למשה שיהיה רשעיו בישראל. כענין שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.

השנת דראב"ד
*והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם וכו'. ה"א אלה הם לריכות דברים שאין ממוגלים וחי לנפש כמעט אי לאמר שיהיה דברי נבנות. יאמר הכוה"א לומר למה וענו ולא לא הכוה"א כפי שדי האמור שאלך גנתי יאמרו לו הוויס ועל מי תלה נזקך על חותן שלל וכו' הנה לא נתקיימה נזקך. אבל וקם העם הזה תזה ככל אמרנו שאין נענין מה דיעם הכוה"א גזירה וכו"ס כנלן שאף אמר כי השמט משמימין כן בערתי מי עמכם ואף כי אחרי מות וכו"ס הכוה"א שהיה יכול לומר כן בלא גזירה. וענין המלכים אינו שאלה משני פנים. האחד כי הדבר ידוע שאין הכוה"א נפרע מאדם רע אלא כרע ממנו ואמר שיפטר מזה יחזור ויפטר מן הרע ממנו כרשעו וכן הוא אומר הרי אלו שכם לפי כהמיתקן שחל פוטד פי מפני רשעך וגדל לך והתפאך עלי. והמלכים ג"כ רשעים היו ונולדים למנוח הכה"א ואלו שמנו למשה נמלמו ונלמו לא היו ישראל לא היו לוקים ולא נעטו כים אלא זדוני על פדעה וזומום לא הכוה"א יפגוד לפי שלמו הוא גרם לו. והשני כי הכוה"א אמר וענו אותם והם עבדו בהם כפרך והביטו מהם ונעטו מהם כענין שנאמר אי קלפתי מהם וכו' עורו לרעה לפיך נתמיתו:

א"ת 1234567

וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן המצריים והמריעים לישראל אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו. שלא גזר על איש דוע אלא הודיעו שסוף רעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו שאין כח באדם לידע היאך ידע הקב"ה דברים העתידין-להיות:

פרק שביעי

א הוואיל

ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפיו מחטאיו ולנעור כפיו מחטאיו כדי שימות והוא בעל תשובה ויזכה לחיי העולם הבא: ב לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נוסה למות ושמה ימות בשעתו ונמצא עומד בהטאו לפיכך ישוב מחטאיו מיד. ולא יאמר כשאוקין אשוב שמה ימות טרם שיוקין. הוא ששלמה אמר בהכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים: ג אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגול וגניבה. אלא כשם שצדק אדם לשוב מאלו כל הוא צריך לחפש ברעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממוץ והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם. וכן הוא אומר יעזוב רשע וגו': ד ואל דימה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלה הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הכוה"א כאילו לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו. כלומר מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרים יותר מהם: ה כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושבת ה' אלהיך וגו': ו גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה'. ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב. כלומר אם תחזור בתשובה כי תרדק. התשובה מקרכת את הרחוקים. אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה. והיום הוא אהוב ונחמד קרוב ויריד. וכן אחת מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים. שנאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. ונאמר ביכניהו ברשעתו כתוב את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו, אם יהיה כניהו בן יהויקים בן שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתוך כחותם: ז כמה מעולה מעלת בנו ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך ורובל שכן שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתוך כחותם: ח כמה מעולה מעלת התשובה. אמש היה זה מורבל מה' אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו' ועושה מצות ומורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, מי גם בכס ויסגר דלתים וגו'. והיום הוא מורבק בשכינה שנאמר ואתם הרבקים בה' אלהיכם. צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני

ואני

לחם משנה

ה והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם וכו'. זה מתוך כמה שמיר למעלה שהלא ידע הדברים ואין ידעו מכתם שאין ידעו כדעתנו אלף לזה כלן למתן מידון אחר יומר מפקים ולמטה כח וכבר אמרנו שאין כח באלם לידע וכו' אפשר שמיין

ותקף

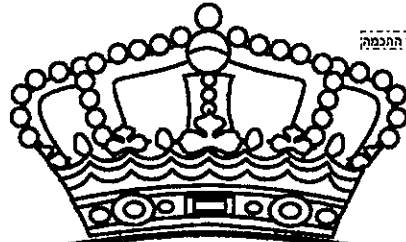
מגדל עון

ה והלא כתוב בתורה וכו' עד טוף הפקד: כתב הראב"ד אלה הם לריכות דברים וכו' לפיכך נמתינו ע"כ: ואני אומר הלא כה דברי כי רבי הראב"ד ז"ל מהיטו מושד לרי"מ ז"ל כעגלה לנו אינו רואה לו זכות שהרי כטוף הפקד אמר וכבר אמרנו שאין כח בידעו לידע היאך ידע הקב"ה דברים ששמדין להיות עכ"ל. זה עיקר הטעם ורי"מ ז"ל כחב גלשון מוסרי. וידעתי כי רבי הראב"ד ז"ל מקולל בנמחרות במתן ואמין ומימינו חני צומין ולגלות המסותן ה"א שיהא סוד נסתר:

העונה



יהוה השער לה' צדיקים יבוא בו



נביאים וכתובים
 מקראות גדולות
 המאמר לישעיהו
 עם
 פירוש המלבי"ם

משלי

(כ) טור ברי פוקדנא דאבוי
 וְלֹא תִטְעֵי מְנִימוֹסָא דְאַמְךָ:
 (כא) קטורגון בלבך תדירא
 וְכִרְוֶה אָנוּן בְּצוּרְךָ:
 (כב) גמילך תתדבר עמך
 בַּמִּדְבָּר תִּתְנַטֵּר עֲלֶיךָ וְתִתְעַר
 הִיא תִהְיֶי רְצֹנְךָ: (כג) מטול
 שְׂרָגָא הוּא פּוֹקְדָנָא וְנִימוֹסָא
 נוֹהָרָא וְאוֹרְחָא דְחַיִּי
 וּמְכֻסְנוּתָא וּמְרֻדוּתָא:
 (כד) דתנטרך מן אתתא בישתא
 וּמִן שְׁעֵי עוֹתָא דְלִישְׁנָא
 דְנוֹכְרִיתָא: (כה) לא תרוג

אֲחֵים: פ כ נְצוּר בְּנֵי מְצוֹת אָבִיךָ וְאַל-
 תִּפְשֵׁ תוֹרַת אִמְךָ: כא קְשָׁרָם עַל-לִבְךָ
 תָּמִיד עָנְדָם עַל-גְּרַגְרֹתֶיךָ:
 כב בְּהַתְהַלֵּכְךָ | תִּנְחָה אֹתְךָ בְּשֹׁכְבְךָ
 תִּשְׁמַר עָלֶיךָ וְהַקִּיצוֹת הִיא תִּשְׁיַחְךָ:
 כג כִּי נֵר מְצוֹה וְתוֹרָה אֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים
 תּוֹכְחוֹת מוֹסֵר: כד לְשֹׁמְרֶךָ מֵאִשֶׁת רַע
 מִחֻלְקַת לְשׁוֹן נְכַרְיָה: כה אַל-תִּחְמַד

74

תולדות אהרן

רשי

בחתחלבך. סוטה כא אבות יג זוהר וישב: נר מצוה. ברכות ה
 תענית ז מגלה טו סוטה כא ב"ב ד עקידה שער סח עקרים מב

(כ) נצור בני מצות אביך: (כא) ענדם. לי קשר
 הוא כמו אענדנו עטרות לי (איוב לא):

(כב) בהתהלכך. צחייך: תנחה אותך. כמו מנהיגך: בשכבך. בקצר: והקצות היא תשיחך. למחית
 המתים לעמוד צדין: היא תשיחך. מליך בעדך: (כג) כי נר מצוה ותורה אור. כמו שהאור מאיר
 לעולם תמיד כך התורה עומדת זכותה לעולם אל האדם זכות מצוה לפי שעה כאור הנר, ד"ל כי נר
 מצוה וגו' מצות האב הוא נר כל מי שמקיים מצות אביו כאלו נר זידו להדליק במקום מושך
 ואם אבד שום דבר שם הוא מולאו לאורו, וכן מי שהוא מקיים הוראת אמו אורכה היא לו וכן הוא
 אומר אל תטוש תורת אביך וכן הוא ודאי שמקרא זה מדבר במצות אביו ואמו דכתיב (לקמן כ) מקלל
 אביו ואמו ידעך נרו באשון חשך ואם נר של אדם ידעך (כזה) כשאין מקיים מצות נמלא כשמקיים
 מצות מאיר נרו (ר' יוסף קרא): ודרך חיים תוכחות מוסר. תוכחות המוסר הם מטיס את האדם
 לחיים נמלא שהם דרך החיים: (כד) לשומרך מאשת רע. התורה משמרך מאשה של מנהג רע ועל
 כרחק לא דבר שלמה אשה רעה אלא כנגד עצודת גלולים שהיא שקולה כנגד הכל שאם תאמר אשה
 זונה ממש וכי כל שכרה ושכחה של תורה ששומרת מן הזונה לצדה אלא ע"כ זו עצודת גלולים שהיא
 חמורה כנגד הכל: מחלקת לשון. מטעות עינים של לשון נכריה:

מצודת ציון

מצודת דוד

בהפחת הפה: (כ) תמושי. ענין עזיבה: (כא) ענדם. ענין קשירה כמו
 אענדנו עטרות לי (איוב לא): גרגרותיך. מלשון גרון וצואר:
 (כב) תנחה. תנחה: והקיצות. ענין הערה מהשינה: תשיחך.

השביעית הקשה מכולן כי בזה הורג שלשה את עצמו
 והמקבלו והנאמר עליו: (כ) מצות אביך. כי הלא בודאי
 חפץ בתקנתך: תורת אביך. מה שהיא מלמדתך:
 (כב) תנחה אותך. תנחה אותך בדרך הישר: תשמור עליך.

משודדי לילה: היא תשיחך. תדבר עמך כחבר טוב המדבר עם חברו להשתעשע עמו: (כג) כי נר מצוה. המצוה שאדם
 עושה מאירה לו כנר והלומד תורה היא לו כאור היום והשומע תוכחת מוסר הוא לו דרך המביא חיים: (כד) לשומרך.
 כי המוסר יועיל לשומרך מאשה זונה: מחלקת. מחלקות פתויי הנכריה והוא כפל ענין במ"ש:

רלב"ג

כי אתה תמצא שאם היתה חורה בכוחל הנה היא תעלה בו
 ארחות עקלקלות באופן שלא תקשה כל כך העליה עם כובד
 המשא שתשא בפיה גם תמצא מדרכיה שהיא אוכלת חודו של
 זרע אשר בו מה שמדרגתו מדרגת זרע הזכר כמו שנוכר בספר

ארץ צבי

תל אביב

אוצר החכמה

אמרות טהורות, דברי מוסר וחסידות

על סדר הפרשיות

מכת"י אשר השאיר אתריו

מרוך רבינו הקדוש, גאון אדיר בנגלה ובנסתר

ציט"ע, רב פעלים מקמצאל

מוהר"ר אריה צבי פרומר הי"ד

אבד"ק קוויגלוב, וראש ישיבת חכמי לובלין

תל ק ראשון

המוציאים לאור

יהודה ארליך, תל אביב

רב פרומר, קרית שמואל

תל אביב

תש"ס

לעתיד ומעתיד לעבר, לרמוז כי כל המעשה הוא לפי השגחת השי"ת בעתיד וגם בעבר, ואדרבא לפעמים יש שכל המעשה אינו מצד הזמן ההוא, רק מצד העבר ומצד העתיד, והוא מסיבות מתהפכות בתחבולותיו, כן נלענ"ד נכון בס"ד.
(לסעודת מלוה מלכא, מוצש"ק ויגש, תרפ"ו)

ויחי

ברש"י, למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנמטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד (מ"ז, כ"ח). לכאורה היתה ראוי להיות הסתימה בפרשת שמות, אחר מיתת יעקב, ולא כאן, דכאן בתחילת הפרשה כתיב: ויחי יעקב, ומה ענין לרמוז הסתימה במקום זה. ונראה דמה שהפרשה סתומה הוא רמז גם לטובה, דהרי הסתימה היא באמצעות התורה ולא הסתרת פנים באמת להעזב למקרים, ח"ו, רק הכל בהשגחה גפלאה מהשי"ת, באמצעות התורה שהיא כלי חמדתו להשיג על ידה כל העולמות, וכמ"ש (ויגש מ"ו, ד'): אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. ודבר זה הוריש יעקב גם לבניו אחריו, שכל משך גלותם לא יהיו גפרדים, ח"ו, ומגורשים לגמרי מהשי"ת, רק למראית עין היה כך, אבל בפנימיות היו דבוקים בהשי"ת ובתורתו. וזה פעל יעקב במשך ימי חייו בארץ מצרים, שזו היתה תחילת הגלות, שיהיו כל משך ימי הגלות מחוברים להשי"ת וכל הנהגות הגלות יהיו באמצעות התורה. ע"כ נרמז הרמז של הסתימה כאן בתחילת פרשת ויחי יעקב. (תרפ"ג)

← 7 ברש"י, למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנמטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד (מ"ז, כ"ח). והנה הסתימה היא באותיות התורה, שראוי שיהיה מקום הזה ריק מאותיות, והמקום נתמלא עם אותיות התורה. ונראה לענ"ד בהקדם מה דפליגי בריש ברכות (ה, א), חד אמר איזה יסורים של אתבת, כל שאין בהם בטול תורה, וחד אמר כל שאין בהם בטול תפילה, וחד אמר אלו ואלו יסורים של אהבה הם, וכתב השל"ה דהלכה כוותייהו. ולפי ענ"ד, דלעולם לא פליגי בגוף הדבר, ולכולי עלמא לא חשיבי יסורים של אהבה רק כשאין בהם בטול תורה ותפילה, אך דס"ל כיון שהיסורים ממרקים ועי"ז יתקבלו תורה ותפילה שלו לרצון בשמים, דמעיקרא כל זמן שהיה בעל עבירה, טורפין המצוות שלו בפניו, כמ"ש הרמב"ם (פ"ז מהלכות תשובה הל"ז), אך אחר שנתייסר על חטאיו ונתמרק או יתקבלו לרצון לפני השי"ת. וא"כ היסורין הם צורך לתורה ולתפילה שיעלו לריח גיחוח, ע"כ נחשבים היסורים עצמם כחורה וכתפילה, כעין שכי' התוס' (ביצה ל"ט, א, ד"ה משום), דמים ומלח שהן צורך לעיסה, חשיבי כמו מין במינו לעיסה, וכעין שכתבו התוס' (כתובות ל"א, א, ד"ה דאי בעי) דאם לא היה אפשר לאכילה בלא הגבהה, היה חשיב שמתחיל האיסור משעת הגבהה, הכי גמי מתחילה התורה משעת היסורין. וע"כ ס"ל אלו ואלו הם יסורין של אהבה, דחשיב כאילו אין בהם ביטול תורה ותפילה.

והנה הא דנסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, מרמז על בטול תורה ותפילה, עיניהם מרמז על אור תורה שנסתמו מעיניהם, ולבם מורה על עבודה שבלב, זו תפילה, וא"כ היתה הגלות יסורים שיש בהם בטול תורה ותפילה, והסתימה היא

הדפסה רחלוצית חסר - להדפסה איכותית הדפס ישיבת מן התורה

באמצעות אותיות התורה, לרמוז דהגלות עצמה שהיא הסתימה נחשבת כמו תורה, כיון דזה היה גורם לתורה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות ה', א) ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין, ואחת מהן תורה. (תרס"ד)

ברעת זקנים מבטלי התוספות הקשה על רש"י הנ"ל, דהרי יוסף מלך אחר פטירת יעקב, וא"כ עדיין לא התחיל השעבוד במיתת יעקב. עוד קשה דרש"י כ' (בפ' וארא ו', ט"ז) דכ"ז שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד. ונלענ"ד, דהנה לקמן בכתוב (ב', י"ז), שא נא לפשע עבדי אלקי אביך, פירש"י אם אביך מת אלקיו קיים, שמעתי הפירוש דיעקאע"ה נטע בתוכנו אלקות, ואף שהוא מת מ"מ האלוקות שלו שנטע בנו קיימת, וזה פירוש אלקיו קיים, אלקיו אשר נטע בתוכנו, ודפח"ח. וככה נראה לי לפרש, כשנפטר יעקב אבינו, היינו כשנפטר כוח יעקב אשר נטע בזרעו, דכל זמן שאחד מן השבטים קיים עדיין האירה בהם היטב נטיעת יעקב אשר נטע בהם הארה אלקית, וע"כ לא היה שעבוד, וכשנפטר מהם. כוח יעקב והארתו, או גסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, ולא קאי על מיתת יעקב, רק כשנפטרה והלכה לה נטיעת יעקב מתוך זרעו. (תרס"ד)

ויהי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (מ"ז, כ"ה). בזה"ק (וישב ק"ם, א). דהא כד אתאביד מגיה יוסף בן שבע עשרה שנים הוה וכל אינון יומין דאשתארו דלא חמא ליה ליוסף הוה בכי על אינון י"ז שגין, וכמה דהוה בכי עליה, קוב"ה יהיב ליה שבע עשרה שנים אהרגין דאתקיים בארעא דמצרים בחזו ביקרא ובשלימו דכלא, בריה יוסף הוה מלכא וכל בנוי קמיה הוו וכו', ובגין כך בן שבע עשרה שנה הוה איהו כד אתאביד מגיה, עכ"ל, וקצת קשה ע"ז, דמה הענין שבעבור שהיה יוסף בן שבע עשרה שנה, שיהיו לו עבור זה שבע עשרה שנים טובות במצרים, ויותר היה ראוי שיהיו כ"ב שנים אחרות טובות, נגד כ"ב שנים שלא ראה את יוסף, אבל מה ענין י"ז שנים נגד הי"ז שנים של יוסף בצאתו מאביו.

וי"ל לפימשי"כ חז"ל (ב"ר פס"ו, ה) צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוח, ורשעים להיפך, ופי' בספר נחמד ונעים, דצדיקים שתחילתם יסורים וסופם שלוח, נמצא למפרע שהיסורים גרמו תוספת קורת רוח אח"כ בשעת שלוח, כי אינו דומה אדם עשיר שעלה לגדולה, לאדם מדוכא ומעונה כל ימיו שעלה לגדולה, כי אז השמחה רבה יותר; וברשעים להיפך, תחילתם שלוח וסופם יסורים, נמצא שהשלוח מכמילה היסורים שלאחר כך הרבה מונים לעומת שהיה מקדמת דגא, ע"ד שכתוב: מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. וע"כ יעקאע"ה שהיו לו שנים של שמחה בי"ז שנים שהיה יוסף אצלו, שהיה אהוב אצלו מכל בניו ככתוב, ואח"כ כשנאבד ממנו נמצא למפרע דאותן י"ז שנים הטובות הכפילו יסוריו אח"כ, ואין זה דרך הצדיקים שיצמחו יסורים מן השלוח, וע"כ השיבו לו אותן הי"ז שנים עוד הפעם, שיהיה סופם שלוח כמו שראוי לצדיקים. (תרס"ז)

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה (מ"ח, ח'). [ברש"י, בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי אלה, מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה]. ויאמר וגו' בני הם אשר נתן לי אלקים בזה. [פירש"י, שהראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה]. ואינו מובן לכאורה.

130947

אלהים בזה ויאמר קהם-נא

אלי ואברכם: שני ועיני ישראל

כברו מזקן לא יוכל לראות ויגש

אתם אליו וישק להם ויחבק

להם: ויאמר ישראל אל-יוסף

ראה פניך לא פללתי והנה הראה

אתי אלהים גם את-זרעך:

ויצא יוסף אתם מעם ברביו

וישתחו לאפיו ארצה: ויקח

יוסף את-שניהם את-אפרים

בימינו משמאל ישראל ואת-

מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו:

וישלח ישראל את-ימינו וישת על-ראש אפרים

קרבנון קעז לותי
ואברכנון: ועיני ישראל
יקרן מפיבו לא יכול למחזי
וקריב יתהון לותיה ונשיק
להון ונפיף להון: ויאמר
ישראל ליוסף למחזי אפיך
לא סברית והא אחזי יתי
" אף ית בנדי: יב ואפיך
יוסף יתהון מן קדמוהי
וסגיד על אפוהי על
ארעא: יב ודבר יוסף ית
תרניהון ית אפרים
בימיניה משמאל לא
דישראל וית מנשה
בשמאליה מימינא
דישראל וקריב לותיה:
יב ואושיט ישראל ית
ימיניה ושוי על רישא
דאפרים והוא זעירא וית

שפתי חכמים

וקשה למה הראה לו שטר אירוסין ואחר כך ביקש רחמים, ולמה לא עשה להיפך, ריש לומר שמתחילה היה סבור ומשום הכי אינו רוצה לברך אותם משום שסובר שאינם בני קידושין והם ממזרים, לכך הראה לו שטר וכו' שאינם ממזרים, וכיין שראה שעדיין לא בירך אותם, אמר בודאי נסתלקה ממנו רוח הקודש וביקש רחמים, (מהרש"ל): ב דקשה לרש"י פשיטא כיון שסבור שטרופ טורף איך יחשוב מחשבה לראות אותו, ועל זה פירש לא מלאני לבי, כלומר לא עלתה על דעתי מחשבה אחרת ולומר שמא לא נטרף ואראה אותך חי: ד (מ"י), נראה לי דאויל לטעמיה שפירש בפרשת מקץ

רש"י

(ב) בזה. י הראה לו שטר אירוסין ושטר כמזכה ונקש יוסף רחמים על הדבר ומה עליו רוח הקודש: ויאמר קהם נא אלי ואברכם. זה שמל הכתוב ולאנכי מרגלתי לאפרים קסם על זרועותיו*. מרגלתי רוחי זיעקב כשזיל אפרים עד שלקחן על זרועותיו: (יא) לא פללתי. לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך ב עוד. פללתי. לשון מחשבה כמו הביא ענה עשי

פלילה **: (יב) ויוצא יוסף אותם. לאחר שנשקם הוליאם יוסף מעם זרכיו כדי לישבם זה לימין זה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולזכרם: וישתחו לאפיו. כשחזר לחוריו ד מלפני אביו: (יג) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חזרו ימינו כנגד שמאל חזרו וכיון שהוא הזכור מיומן לזכרה:

* הושע יא ** ישעיה טז

פנתת שי

(ט) ואברכם. כסיס הכ"ף בצירי: (יב) לאפיו. הפ"א דגושה: (יג) בשמאלו. הבי"ת והשי"ן רפין:

וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־
 רֹאשׁ מִנְשֵׁה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי
 מִנְשֵׁה הִבְכּוֹר׃ וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף
 וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֹוּ
 אֲבֹתַי לְפָנָיו אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק
 הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד־
 הַיּוֹם הַזֶּה׃ מִן הַמְּלֶאךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע וַיְבָרֶךְ

שְׂמָא לִיהַ עַל רִישָׁא
 דְּמִנְשָׁה אַחְפִּימָנוֹן לִירוּהִי
 אֲרִי מִנְשָׁה בּוֹכְרָא׃
 מִן וַבְּרִיךְ יֵת יוֹסֵף וְאָמַר
 יֵי דִי פִלְחוּ אֲבָהָתִי קִדְמוּהִי
 אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק יֵי דִזֵּן יֵתִי
 מִדְּאִיתְנִי עַד יוֹמָא דְּהַדִּין׃
 מִן מְלֶאכְאָא דִּי פִרַק יֵתִי
 מִכָּל בִּישָׁא וַיְבָרֶךְ יֵת

תולדות אהרן שכל את מנחות צג:
 האלהים פסחים קיח. המלאך שם

רש"י

שפתי חכמים

(יד) שכל את ידיו. כתרומתו אחכמינון זהשכל
 ומכמה השכל את ידיו לכך ומדעת כי יודע היה כי
 מנשה הבכור ואעפ"כ מן לא שת ימינו עליו׃
 (מז) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשמלת

(לעיל סי' ר' ד"ה רשחחון), דכל השתחואה שבמקרא הוא פשוט ידים
 ורגלים, וממילא בעודו עומד לפני אביו לא היה יכול להשתחו',
 אלא דאי כשחזר וכו': מ דקשה לרש"י דכל כי שבמקרא היא נתינת
 טעם אלמעלה, ולפירוש התרגום דמפרש שכל לשון חכמה, אין זה
 נתינת טעם, ועל זה פירש אף על פי, כלומר אף על פי שהיה יודע
 כי מנשה הבכור וכו', והיינו חכמה כמו שמפרש הפסוק בסמוך כי

אבן עזרא

רמב"ן

(יד) שכל את ידיו. כאלו ידיו השכלו מה שהוא רוצה
 לעשו': כי מנשה הבכור. אע"פ שמנשה
 הוא הבכור. וכן כי עם קשה עורף ורבי' קן׃
 (מז) וטעם המלאך הגואל אותי. תמנ' צפרשת ואלה

שנתן לי המלך האשה והיו לי הבנים האלה ממנה׃
 מו. ויברך את יוסף ויאמר. הטעם, כי לברך את יוסף
 באהבתו אותו ברך את בניו. ויגיד כי לא היה
 ליוסף זרע אחר, והיתה כל ברכתו בברכת אלה הנערים.
 או שיקראו שאר בניו על שם אחיהם ומברכתם יבורכו

גם הם, והוא הנכון בעיני, כי הנביא אומר ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו, ודברו לא יהיה לריק,
 אבל הוליד אחרי כן בנים כדעת אונקלוס שאמר ובנין דתוליד בתריהון, ויהיה אשר הולדת עבר במקום
 עתיד, כמו אשר לקחתי מיד האמורי, ורבים מלכדו׃

כי על דרך הפשט יראה שכבר היו לו בנים שהוליד אחרי בואו אליו מצרימה ממה שהוצרך להאריך, ולא
 אמר "ועתה שני בניך הנוולדים לך אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי ומולדתך אשר תוליד לך יהיו".
 וזה טעם מה שאמר (לעיל מא ג) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב, כי אחרי הרעב נולדו לו עוד
 בנים אחרים, והכתוב לא יזכיר אותם כי אין בהם צורך׃

האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק. יקרא הנביא אל אלהי אבותיו אשר לו הגדולה
 והגבורה ועשה עמהם את הגדולות ואת הנוראות, ויקרא לאלהי האמת אשר הוא דועה אותו מעודו.
 ויתכן שיהיה הרועה אותי, מגזרת רעך ורע אביך אל תעזוב (משלי כו י) כי במדה ההיא שלום ורעות, והמלאך

אבי עזר

(יד) שכל את ידיו וגו'. כיון שמלת את מורה על הפעול וגם בנין פועל רגיל לנחת. לכן מפרש הרב כאלו ידיו וכו'׃

ספורנו

בעל המורים

(יד) והוא הצעיר. נבי' הוא הקטין עלמו לכן זכה ולא ממנו (יד) שכל את ידיו. השכיל והבין במשוש ידיו בלא ראות׃
 (מז) ויברך את יוסף. ולא הוצרך בזה לראיה ולא לחבוק ולא
 נשיקה ולא הזכיר מה היתה הברכה׃ ויאמר. אחר שברך את יוסף׃ האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו. אתה אלהי אשר אתה
 הוא שהתהלכו אבותי לפני עשה בזכותם׃ האלהים הרועה אותי. אתה שעשית עמדי חסד׃ (מז) המלאך הגואל אותי שכל רע
 יברך. צוה שהמלאך הגואל אותי יברך את הנערים אם אינם ראוים לברכתן בלתי אמצעי׃

ספר

נועם אלימלך

זה החיבר אשר חיבר ה"ה הרב המקובל החסיד המפורסם איש אלקים קדוש יאמר לו אשר מעייניו יוצא חוצה ותורתו אמונתו תורת אמת על חמשה חומשי תורה כאשר עיניכם תחזיגה משרים: גם כמה ליקוטים על פסוקים וגמרות ודרשים מיוסדים על אדני פז להורות לעם ה' דרך ה' את המעשה אשר יעשון:

הובא לבית הדפוס ע"י הני תרי אחים ה"ה הרבני המופלג החסיד המפורסם מוהר"ר אלעזר ואחיו הקטון ה"ה הרבני הותיק החסיד המפורסם מוהר"ר אליעזר ליפמן נר"ו: וע"י המסייע האלוף התורני הנגיד מוהר"ר יעקב רוב בער הלוי ה"ר שמואל ריים מק"ק לבוב:

לסדר לפרט כי אמר אלהי אבי בעזרי לפ"ק

יוצא לאור מחדש ברוב פאר והדר ע"י
מכון סוד ישרים
שנת תשס"ח לפ"ק
עיה"ק ירושלים תובב"א

75

ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו
 בו מימין ישראל וישלח בו' והוא
 הצעיר בו' שכל את ידיו כי מנשה הבבור
 ויש לדקדק הלא עיקר כוונת הכתוב הוא
 לפרש שהצבור היה מימין ישראל והצעיר
 משמאלו וימין ושמאל של יוסף הוא מיוסר. אך
 נראה שעיקר מחשבת יעקב אצינו ע"ה היה
 להמשיך לישראל אחריו כל הימים השפעות
 והצרכות כולם להיותם קיימים תמיד. ורצה
 להמשיך ע"י צ' נדיקים הללו אפרים ומנשה
 כאומרו צן ינרך ישראל כו' כאפרים ומנשה
 והטעם למה דוקא ע"י אלו הנדיקים היות
 שהעולם נרין תמיד לצ' מיני נדיקים האחד
 הוא שיחשוב תמיד בעולמות העליונים
 וציוחודים להוסיף אור תמיד למעלה למעלה
 ואחד לחשוב בצורכי עולם מה שעולם נריכין
 פרנסה וצרכה וחיים ושאר הנטרותם וצ'
 מיני נדיקים הללו הוא קיום העולם ולזה רצה
 להמשיך ולפעול זאת על ידו. כי מנשה הצבור
 היה צמדרגותו לעלות תמיד ממדריגה
 למדריגה ולא לחשוב בעניני העוה"ו כלל.
 ואפרים היה לעיר ממנו צעודה שלא היה
 כ"כ הולך צמדרגות כ"א שהיה חושב תמיד
 המשכת השפעה על ישראל^{מאור החכמה} וזה היה חשוב
 בעיני ישראל אצינו יותר כי עיקר מגמתו היה
 למשוך טוב על ישראל. וכוונת יוסף היה
 היפך שהיה סבר שמנשה חשוב מחמת רוב
 כוונתו ועלייתו ולזה לקח את אפרים לימין
 עצמו כי כוונתו היה ג"כ צשצל ישראל
 להמשיך הצרכות ע"י צ' הנדיקים הללו אך

ססר שדי לאפרים כח ימינו צמה שהעמידו
 לימין עצמו צוה יהיה די לפעול הצרכות
 לישראל וכנ"ל ועיקר היה אללו מנשה לפי
 שהיה עוזד צמדרגות גדולות ולכך העמידו
 לימין אציו. ולא כן היה דעת יעקב אצינו
 ע"ה אדרבא להיפך לפי שהיה אפרים הצעיר
 לכך שכל את ידיו לצרכו צימין כי זה היה
 עיקר פעולת יעקב להטיב אחריו לדורותיו
 שיהיו מזומנים כל טוב השפעה ורחמים^ה וזה
 היה צמדרגת אפרים. וזה שאמר יעקב ידעתי
 צני ידעתי פי' שאמר ליוסף הידיעה של צני
 ידעתי מזה ג"כ שמנשה הוא היותר גדול
 צמדרגתו. ואולם אחיו הקטן צמדרגתו יגדל
 ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים שיהיה כל העולם
 מלא מהשפעותיו וטובו ולכך הוא אציו צעיני
 יותר לזה וישם את אפרים לפני מנשה^ה: וזהו
 סוד ה' ליראיו וצרימתו להודיעם (מהלים כה, יד)
 פי' היראים הם הנדיקים הממשיכים השפעות
 נריכין לעשות צקוד צהסתר מפני הקטרוג
 שלא יקטרוג על הטוב ההוא^ה. וצרימתו הוא
 הנדיק המתנהג ע"פ הצרית והתורה. להודיעם
 פי' שיודיע זאת לצני אדם שילמדו ממנו הדרך
 הטוב ההוא:

→ שכל את ידיו בי מנשה הבבור ולכאור'
 הטעם הוא ההיפך של עשיה. אלא
 למדה תורה דרך ארץ שינהוג אדם כבוד
 צחצירו לפי הראוי לו ואעפ"י שהיה יכול
 יעקב אע"ה לחזור ולהעמידם כרצונו זה לימינו
 וזה לשמאלו אלא שכוונתו היה שלא לצי"ש את
 מנשה ולכך שכל את ידיו צראשם וק"ל^ה:

לו. בעבודת ישראל פרשה זו מביא מאמר זה בשם המחבר הק' בביאור קצת. מובא בלחזות בנועם. לו. ראה פרשת
 שמות ד"ה א"י ואלה (קיו:). "כמו שיעקב אבינו ע"ה היה לו צער גידול בניו וכל מגמותיו היה על בניו להשפיע
 להם כל טוב, למען יהיו צדיקים גמורים שלא יהי' להם שום מניעה בעבודת הבורא יתברך שמו, כן הצדיק ההולך
 בעקבותיו המשגיח על העולם להשפיע להם תמיד נקרא בשם יעקב". לת. עיין היטב פרשת וישב ד"ה וילכו (פד.).
 לט. עיין במשמרת איתמר פרשה זו מה שפירש בזה. וראה באמרי יוסף פרשה זו מה שהוסיף לדבר בזה. דבריהם
 מובאים בלחזות בנועם. מ. ראה להלן ד"ה יששכר וק"ג: ובגליון שם. מא. ראה פירוש חזקוני על פסוק זה.

17

חזקוני

פירושי התורה לרבינו חזקיה ב"ר מנוח

אוצר החקירות והמחקרים
מס' 127

על-פי כתב-יד המחבר
עם מבוא, ציוני מקורות, הערות וביאורים

מאת
הרב חיים דוב שעוועל



מוסד הרב קוק · ירושלים

(ח) ויאמר מי אלה, לפי פשוטו * לא היה רואה שיוכל להכיר ולהבחין צורתם * שהרי כתוב: ועיני ישראל כבדו מזוקן¹⁸, ומה שכתוב: וירא ישראל את בני יוסף, רואה ואינו רואה, אבל את יוסף הכיר לקולו שהיה מדבר עמו.

(ט) אשר נתן לי אלהים בזה, הם אותן שנולדו לי במקום הזה קודם שבאת, שעתיד אתה למנותם שבטים, כמו שאמר: אפרים וכנשה כראובן ושמעון יהיו לי¹⁹, ולכך הביאותים.

(יא) לא פללתי, לשון תפלה, כמו: ויעמוד פינחס ויפלל²⁰, לא התפללתי לראות פניך, שהרי אמרתי: טרוף טרוף יוסף²¹. ד"א לא דנתי בלבי²², כל פלול לשון דין.

(יג) ויקח יוסף. וכבר לקח יוסף *.

יד) וישת על ראש אפרים, למנותם שבטים, דוגמת: ויסמוך את ידיו עליו²³, ומה למדו * למנות פרשים כענין זה. שכל את ידיו, עשה עניינו בהשכל ובחכמה, שמן הדין היה לו להפוך הבנים לפי מה שהיה בדעתו ולתת אפרים לימינו ומנשה לשמאלו, והוא עשה ההשכל והחכמה בידי, שלא רצה לבייש מנשה כי הוא היה הבכור, וצריך לחלוק לו כבוד קצת. ד"א כי מנשה הבכור, אע"פ שמנשה הבכור לא שת ימינו עליו כי ראה ברה"ק שאחיו הקטן יגדל ממנו, ויש הרבה "כ"י שפירושה "אע"פ", כמו: רפאה נפשי כי חטאתי לך²⁴, וסלחת לעוני כי רב הוא²⁵, דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא²⁶, ועוד הרבה.

טו) ויברך את יוסף, היא ברכת הבנים היא ברכת האב²⁷.

טז) המלאך הגואל, פתח הכתוב דבריו של יעקב בשם * הקב"ה, וסיים במלאך. אלא ה"ק: הקב"ה אשר התהלכו אבותי לפניו על ידי המלאך הגואל אותי מכל רע, הוא יברך את הנערים.

יח) לא כן אבי, אינם סדורים כמו שאתה סבור *.

18 פסוק י. 19 לעיל פסוק ה. 20 תהלים קו, ל. 21 לעיל לז, לג. 22 כפירוש רשב"ם וראב"ע. 23 במדבר כז, כג. 24 תהלים מא, ה. פי' אע"פ שחטאתי לך. 25 שם כה, יא. פי' אע"פ שרב הוא. 26 שמות יג, יז. פי' אע"פ שקרוב הוא. 27 רשב"ם.

לעיר, והעתיקו הגור אריה. לפי פשוטו, כתב כן מפני רש"י שפירש על פי המדרש שבקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה. ולהבחין צורתם, כפירוש ראב"ע: טעמו לראות היטב שיכירים. ועיין רשב"ם. וכבר לקח יוסף, קודם שהוציאם מברכי אביו לאחר שנשקם, והפסוק הזה מקומו אחר פסוק ט (יהל אור

ספר

ביאורי מהרא"י

שער החמשה

מאת הגאון הגדול רבן של כל גדולי רבני אשכנז
 ואוסטרייך שר התורה והחכמה עין עדת יעקב
 מוהר"ר ישראל איסרלן זצלה"ה
 שחבר שאלות ותשובות תרומת הדשן ופסקי מהרא"י

לכאר הישב את הסתום ולפענח כל תעלומה אשר בפירושי מרנא
 ורבנא מאור עינינו ורוח אפינו אב החכמים רש"י וצוקלל"ה אשר
 על התורה. להראות אפיקיהם ולגלות מוסדותיהם לפקוח עיני כל
 בקטן כגדול עד כי יהנו מזיו נגה זרחם ויאותרו למאור תורתו
 הקדושה מלבד עולת מצודתו מתורת ה' די באור אשר בורת
 תבונתו תכן וחבר לפרש בעצמו דברי התורה בדברים אמיתים
 המתוקים מדבש ונופת צופים.

(נוסח השער הועתק ממהדורת טשערנאוויץ שנדפס בשנת "אך בה טוב
 לישראל" (תרט"ז) ורוב הספר הועתק ממהדורה זו)

ועתה נדפס מחדש בהידור רב ע"י
 הצב"י ש. י. ז. זלמן גרוניץ
 אשרוד יצ"ו

או חללת יצועי עלה (מט ד) בְּכֵן אֶתְלַמָּא
לְשׁוּיֵי בְּרֵי קְלַתְמָא תְּרַגּוּם אוּנְקְלוּם
 פירוש בכך אחלתא תרגום של או חללת
 כלומר נתחללת בהעלתך על
 משכבי אבך ומכל מקום נחשבת במנין בני
 אפילו בשעת אותו קילקול כדכתיב שם
 (לעיל לה כג) ויהי בני יעקב שנים עשר וכן
 פירש רש"י שם (פסוק כג ד"ה נכור יעקב
 [הלאשון]) שאפילו בשעת קלקולו קראו בכור
 יעקב וזהו פתרונו של לשוויי ברי סליקתא
 להיות נחשב בני עלית ולשון לשוייה כמו
 דלא לשוייה גיסמרא (מולין כו.) זהו תרגומו
 של יצועי עלה כלומר מטתי עלית והיתה
 שלמה אפילו בשעת קלקול ראובן.

ושמה קברתי את לאה (מט לא) כאן נמי רמו
 שרחל היתה עקרת הבית מדלא כתב
 את לאה אשתי כמו בשרה ורבקה.

*

ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני וגו'
 (מט א) הוּא טפּה לאַסוּנָה שְׁלוּ שְׁלַח רֵאֵה קְרִי
 מימיו רש"י

נראה דמיתורא דקרא קדריש דכתיב בכורי
 אתה אם כן למה לי כחי וראשית
 אוני אבל בספר תהלים דכתיב (עמ נא) ויך
 כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם
 וכן (מהלים קה לו) ויך כל בכור בארצם
 ראשית לכל אונם אינו אלא לכפול הדבר
 כדרך המקראות לדבר כן [ותדע ע"כ דאם
 לא כן לא תמצא אחד מאלף בבכורות מן
 האב שמתענה (תענית בכורים בערב פסח)
 דלאו כולא עלמא קדישי נינהו כיעקב אבינו
 שלא ראה קרי מימיו]

לקט דער

ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות
 (מח י) לכאורה קשה כי לא מוכחי
 קראי בכל הענינים שהיה סגי נהורא
 דאדרבה אחריו כתיב מיד (פס' יא) והנה
 הראה אתי אלהים וכן (נפסוק יד) שכל את
 ידיו ומוכח דברעת עשה כי ידע שמנשה
 הושם לימינו כדפי' רש"י (סס נפס' יד) אלא
 להכי איצטרך דהוי תימה איך תמך יוסף
 דיו להסיר וגו' וכי לא חשב ברעתו
 שכנבואה עשה כך אלא לפי שכבדו עיניו
 מזוקן סבר יוסף שלא דקדק בראייתו והיה
 סבור שמנשה עומד לשמאלו, לפי תירוץ
 זקני ז"ל (להלן נפס' יד) לא יתיישב זה שפיר.

7 ← שכל את ידיו כי מנשה הבכור (מח יד)
 מקשים אדרבה לפי שמנשה הבכור
 לא היה לו להשכיל את ידיו ותירץ אבי אבי
 החכם ר' חיים המכונה הענישיל מהיינבורקא
 בן מהר"ר ישראל מקרמזיר שחבר התנהות
 באשירי שבשכיל שמנשה הבכור היה שיכל
 את ידיו ולא רצה לביישו בפיו ולומר לו
 עמוד לצד שמאל וקילס מהר"ר עוזר ז"ל
 תירוץ זה ושמעתי שנמצא אחר כך ועוד יש
 לומר דהכי יהיב קרא מעמא לפי שכל מה
 שאירע לו דוגמת זו אירע ליוסף כדפירש
 רש"י בריש פרשת וישב (לעיל לו נ ד"ה אלה
 מולדות יעקב) ועשו אחי יעקב גם כן היה
 הבכור והברכות הגיעו ליעקב שהיה הצעיר
 ולכך הסכים יעקב ברעתו גם כן לכרך
 הצעיר ורצונו לומר שיהיו הברכות מקויימין
 בו יותר מבאחיו שיהי' דוגמת עניינם של
 יעקב ואם כן שפיר קאמר קרא שיכל את
 ידיו בשביל שמנשה בכור היה ולא יגיע לו
 עיקר הברכות כמו שלא הגיעו לעשו הבכור.

יִמְמִיא יְשָׁרִי וְהוּא יִכְבֵּשׁ
 מְחֻזָּיִן בְּסָפִינָן וְטוֹב יִמָּא
 יִיכּוּל וְתַחְוּמִיָּה יְהִי מְמַי
 עַל צִידוֹן: יֵד יִשְׁשָׁכֶר עַתִּיר
 בְּנִכְסִין וְאַחְסָנְתִּיה בִּין
 תַּחְוּמִיָּא: מוּ וְחֻזָּא חוּלְקָא

יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וְיִרְכָּתוּ
 עַל-צִידוֹן: פִּדֵי-יִשְׁשָׁכֶר חֲמור גָּרָם
 רִבִּץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים: מוּ וְיִרָא

תולדות אהרן יששכר נדרים כ: ב"ק ז: נדר לא.

רש"י

הנמל שלניות יוצאות שם פרקמטיא שהיה זבולון עוסק
 צפרקמטיא ונומליא מוזן לשבט יששכר והם עוסקים
 בתורה הוא שלמר משה שמה זבולון צלחתך ויששכר
 צלחליך * זבולון יולא צפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה
 צלחלים (מנחוםא): וירכתו על צידון. סוף גבולו יהיה
 סמוך לנדרון ירכמו סופו כמו ולירכתי המשכן:
 (יד) יששכר חמור גרם. חמור בעל עממות סובל עול
 תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כנד: רביץ
 בין המשפתיים. כחמור המהלך ציוס וצלילה ואין לו
 לינה צבית וכשהוא רולה לנוח רובץ בין החמומין
 בתחומין

שפתי חכמים

דמשמע שכונתו על חוף ימים היינו ארצו, אבל הוא עצמו לחוף
 האניות, כלומר במקום הנמל במקום שהאניות מביאות סחורה שם
 צמורה הוא שלמר משה שמה זבולון צלחתך ויששכר
 צלחליך * זבולון יולא צפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה
 צלחלים (מנחוםא): וירכתו על צידון. סוף גבולו יהיה
 סמוך לנדרון ירכמו סופו כמו ולירכתי המשכן:
 (יד) יששכר חמור גרם. חמור בעל עממות סובל עול
 תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כנד: רביץ
 בין המשפתיים. כחמור המהלך ציוס וצלילה ואין לו
 לינה צבית וכשהוא רולה לנוח רובץ בין החמומין
 בתחומין

אבן עזרא

וירכתו על צידון. שיגיע ירכו על צידון:
 (יד) חמור גרם. דמהו לחמור שיש לו עלם ענד והנ'
 חמור סמוך על כן רובץ: בין המשפתיים.
 בין המערכות. ומכן היומו מגזרת ה' משפות שלום לנו:

רמב"ן

שמו בערבי "אל כחול". יאמר שהוא כחול העינים
 מן היין, כי כאשר אחרים כוחלים אותם בפוך שהוא
 ה"אל כחול", כן יכחול אותם הוא ביין, וכמו
 שהאחרים מלבנים שיניהם בתמרקים, כן ילבן אותם
 בחלב, והמשל לרכוי היין והחלב בארצו, כאשר הזכיר
 אונקלוס. וכן למי חכלילות עינים (משלי כג כט), כמו
 חכלילות, יאמר למי חכלילות עינים, שיצטרך לכחול
 עיניו תמיד, למאחרים על היין, כי היין יחשיך את
 עיניהם ויורידו דמעה ותמקנה בחוריהן, ויצטרך שיהיו
 עיניו במכחול תדיר. יספר הכתוב בגנות היין ברעות
 הבאות לו מבחוך במדנים ובפצעים ושישמע בביתו
 אוי ואבוי, ויזכיר הנזק ההוא ההוא לו ממנו בגופו
 חשכת עיניו ותחלואיהם הרבים, וזה פירוש וענין נכון:

אבי עזר

(יג) וירכתו על צידון וגו'. נכתב על פה המסורה. ולי
 נראה לפרש מינת וירכתו ממלתו. כמו שפירשתי
 בפסוק שים נא ירך חמת ירכי וכמו שפירש אליעזר
 בן דורמסקאות על מינת אבדך. זה הוא לחוף
 אניות וירכתו על צידון. כעס אמה נגליצין
 ומלודתך פרוסה על ירושלים. ונכון מלת על גם כן
 בנדקדוק: (יד) חמור סכודך על כן רובץ. כי אם
 אין חמור סמוך סובל הולאתו נמשל לחמור
 בתקפו. גרם כעס לא גרמו לזוקר (צפניה ג').
 ועלמחמיהם יגרם ואם כן הוה ליה למכתו רבץ.
 בלשון ענר נפתח. אבל אם חמור סמוך
 וגרם שם אז שייך שפיר רובץ בלשון צינוני.
 ואהל יוסף כתב פירוש נדברי הרב. כיון שחמור
 יש לו עלם כנד. על כן רובץ בין המשפתיים
 ואין לזרך להשיג דבריו. כי הם מושגים מעמם:

בעל הפורים

(יג) וירכתו על צידון. כתי' חסר צידן ל' ליה
 שהיה מספיק מוזן ליששכר: (יד) יששכר חמור
 גרם. קרי צי' חמור גרם ששמעה לאלה קול
 לעקת החמור ואלה לקראת יעקב והביאתו לאלה:
 בין המשפתיים. צי' נמס' הכל ואיך למה ישנת
 בין המשפתיים. כמו להמציאו די מחסורו כדי
 שיעסוק בתורה כמו שאמרו בזבולין הנה עבודת
 האל ית' בהשתדלות העוסק בתורה תהיה מיוחסת
 לשניהם וזאת היתה כוונת התורה במחנות כהונה
 ולויה שיסייע כל העם לתופשי התורה שהם
 הכהני' והלוי' כאמרו יורו משפטין ליעקב
 ויזכו כלם לחיי עולם כאמרם כל ישראל יש
 להם חלק לעוה"ב: והוא לחוף אניות. חרץ
 מארצו הולך לחוף אניות במיני סחורה כגון
 טרית וחלזון וזכוכית לבנה שהיו נמצאים
 בימים ובחול שלו כמו שהעיד עליו הכתוב
 באמרו כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול:
 (יד) יששכר חמור. בלתי מוכן למלחמה
 כאמרם אי סייפא לא ספרא: גרם. חמור בעל
 עצם חזק ובחזקו רובץ בין המשפתיים. כשהוא
 חונה רובץ בין שתי החבילות הנחונות
 למשא על שני צדיו על דרך שפיתח שתי
 קררות בכירים שלא תמושנה עד שישלים

מנחת שי

(יג) וירכתו. הכ"ף רפה: על צידון. חד מן ט' דסבירין
 עד וקרינן על ועיין בנחמיה י"ב

מְנַחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי
 נָעַמָּה וַיֵּט שְׁכֵמוֹ לְסֶבֶל וַיְהִי
 לְמַס־עֶבֶד: ^{אשר תחמט} מִזֶּה הָיוּ יָדָיו עִמּוֹ
 כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל: ^{אשר תחמט} יִי הַיְיָדָן

אָרִי טַב וַיֵּט אֶרְעָא אָרִי
 מְעַבְדָּא פִירִין וַיִּכְבַּשׁ
 מְחֻזֵי עַמְמֵיָא וַיִּשְׁיִצֵי יֵת
 דִּינְרִיהוֹן וּדְאֶשְׁתְּאֶרֹן כְּהוֹן
 יְהוֹן לִיה פְּלָחִין וּמְפָקִי
 מִפְּסִין: מִזֶּה מְדַבֵּית דָּן וַתִּבְחַר
 וַיִּקּוּם גְּבָרָא בְיוֹמוֹהִי

יִתְפָּרַק עַמִּיה וּבְשֹׁנֵהוּ יִגּוּחוּן כְּחָדָא שְׁבָטֵיָא דִּי־יִשְׂרָאֵל: יִי הַיְיָ גְּבָרָא דִּי־תִבְחַר וַיִּקּוּם מְדַבֵּית

תולדות אהרן דן ירין. פסחים ד. סוטה י.

שפתי חכמים

יהא מצוי. נח"י דחה כל זה ואמר שארץ זבולון היתה בסוף הים מקום המבדיל בין ארץ ישראל ובין ארצות העמים, וממילא כל התפינת עוברים דרך ארצו, עיין שם: ו כלומר כאילו הוא הפוך

רש"י

העמירות שהולך שם פרקמטיא: (טו) וירא מנחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מזרוכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול מורה: ויהי. לכל

אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של מורה וסדרי עזרין שנא' ומצני יששכר יודעי צינה לעתים* לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. מאתים ראשי סנהדרות העמיד וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אונכס. ואונקלוס תרגמו בפנים אחרים ויט שכמו לקבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר והיה האויב כבוש תחתיו למס עובד: (טז) דן ירין עמו. ינקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ירין ה' עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד ו עמו ואם כלם ירין ועל שמשון נבא נצואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשצטוים הוא דוד שנא מיהודה:

רמב"ן

טו. דן ירין עמו. כמו כי ירין ה' עמו (דברים לב לו), ארי ירין ה' דינא דעמיה, כלשון שפטני ה' וריבה ריבי מגוי לא חסיד (תהלים מג א), ריב אלמנה (ישעיה א יו). יאמר, כי דן ינקום נקמת עמו, כל שבטי ישראל כאחד:

אבן עזרא

(טו) וירא מנחה. כאשר ראה ארצו ומקום מנוחתו נעימים וטה שכמו לסבל. כל משא כאשר ישא החמור ושכ כעבד נותן מס וזה הטעם על יששכר שלא היו גבורים ולא ירצו ללחם למלחמה לעזוב מקומם. וכן אמר משה ויששכר צאהליך. והיו נותנים מס למלך ישראל שלא ילאו ילאו (אז) לגויס שלא ילאו להלחם עליהם: (טז) דן ירין עמו. רמו שיהיה צעל דגל כאחד בני הגזירות. והנה היה קקצין על כל עם מהשפחות:

והטעם כי פלשתים הרעו לכל ישראל כמה פעמים, כי בימי שמגר בן ענת החלו (שופטים ג לא), ובימי יפתח כתוב (שם יו) וימכרם ביד פלשתים, וגם אחרי עבדון בן הילל (שם יב ג), ויתנם ה' ביד פלשתים ארבעים שנה (שם יג א), ולא היה בשופטים מי שהכניעם או שנצחם כלל. ואף על פי שכתוב בשמגר (שם ג לא) ויך את פלשתים שש מאות איש במלמד הבקר, איננה נקמה כי איננה מכה רבה, על כן כתוב בשמשון (שם יג ה) והוא יחל להרשיע את ישראל מיד פלשתים, ולקח נקמת ישראל מהם, כי הרג מהם עם רב, וכל

בעל הטורים

שהחמור נושא כל המשא כך היה יששכר נושא משאות של ישראל בחורה ורוב סנהדרין היו משל יששכר כמיז הכא רובן בין המשפטים שהיו מרציין מורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה מליה נקדש וחליה נחול וכתיב התם למה ישבח בין המשפטים שהיתה נחלתו על שפת הים בין ים ליבשה כדמתרגמין ואחסנמיה בין מחומיא: (טו) למס עובד. ג' צמס' הכל וליך כיהטע ולא הורישו וגו' ויהי למס עובד. ויעלם שלמה למס עובד. לומר לא די שלימד מורה לכל ישראל אלא שהעלה להם מס מממונו שהיה מספיק לכל מי שיבא ללמד: (טז) באחד שבטי ישראל. פי' כדוד ולכן אומיות של ראשי פסוקים דן יהי לשועתך בני כריד:

ספורנו

הפועל בהן את כונתו וזה לא יתכן זולתי לחמור חזק מאד שירבץ עם החבילות על גביו וכמו כן יששכר נושא עליו עול תורה ועול דרך ארץ והנהגת מדינות כראוי לחכם שלם במדות ובמושכלות: (טו) וירא מנחה כי טוב. וזה ראה שהמנוחה בשלמות המושכלות אשר בו תנוח הנפש כענין ומצאו מרגוע לנפשותיכם שהוא הטוב והתכלית המכוון: ואת הארץ כי נעמה. וראה ג"כ שארצו מוכנת לתת מונוגו בלי טורח ולהתפרנס שלא בצער: ויט שכמו לסבל. שני מיני המשא והם עול תורה ועול ציבור כאמרם רז"ל האי צורבא מרבנן דאיתי' במתא כל מילי דמתא עליה: ויהי למס עובד. וההמון העובד כל מלאכת עבודה

76

צארץ מנרים שבע עשרה שנה ר"ל ע"י שם הקדוש שהמשיך למטה והוא גי' י"ז כנ"ל עי"ז היה לו חיות והשפעות טובות צארץ מנרים: וזה צרוך ה' אשר כו' וחסדו מאתי (מהלים טו, כ) דהיינו שע"י תפילתי אני גורם להמשיך חסדו לעולם כנ"ל וק"ל:

או יאמר ויחי יעקב כו' דהנה ראוי להשכיל ולהצין על קבלת שכר המצוות. הנה מלך השכל והדין אינו מחמת קיום המצוות כי מאחר שהצור' ית"ש ויתעלה צראנו לכבודו ואין לנו מספיקים להודות על אחת מאלף כו' על הטובות כו' שעשה עמנו וראוי וכחן היומיו מקיימים מצותיו הקדושים כמאמר החנא (אבות ג, ח) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה כו' כי לכך נוצרת. אך עיקר קבלת שכרינו הוא מלך שהצורא ית"ש נתן לנו ית"ר המקית אותנו בכל עת ורגע ומחגב' עלינו להתאוות תאוה ולהרהר חלילי בעצירה וכל יצר מחשבותיו רק רע כל היום (בראשית ו, ה) והאלים עומד כנגדו וצתחצולות יעשה מלחמה נגדו להזהר ולהשמר מכל דבר רע מחניפות ושקרים וליצנות ולשון הרע ותאוות והרהורים והדומה להם לזה צריך מלחמה ועבודה רבה לשצר כח התאוות היצה"ר וזהו עינוי וסיגוף גדול עי"ז הקצ"ה מקדשו ומטהרו כאלו עשה מצוה כי ע"י המצוות אנו מתקדשים וממטהרים כאמור אשר קדשנו במצותיו. וזהו דלמרינן בגמ' (קדושין לט:): היושב צטל ואינו עובר עבירה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצו' והיינו כנ"ל ע"י שהוא משצר כח התאו' של היצה"ר שלא לחטא

חלילה עי"ז הוא מתקדש כאלו עשה מצוה * וזהו שהתפלל משה רבינו ע"ה שמחינו כימות עניחנו (מהלים 5, טו) פי' שתשמחנו בקדושתך. כימות עניחנו ע"י היצה"ר שאנחנו מוכרחים לשצר כח תאוותו. שנות ראינו רעה פי' כל השנים אשר ראינו והסתכלנו צרעה להזהר ולהשמר ממנו. עי"ז יראה אל עבדיך פעליך ר"ל יחשב לפניך כאלו עשינו כל מצותיך ופעליך כנ"ל שע"י עינוים וסיגופים מהיצה"ר לשצר כמו יחשב כאלו עשיתי כל המצוות: וזהו תאוות לבו נתת לו כו' (מהלים כא, ג) זה שנתת לאדם הצחירה שיעשה כחאות לבו. וארשם שפתיו כל מנעת סלה שלא מנעת ממנו לדבר צשפתיו כרצונו. כל זאת עשית לטובת האדם כי תקדמנו צרכות טוב פי' עי"ז שהצחירה לאדם והיצה"ר מקיטו והוא כושב את יצרו עי"ז יקדמנו השי"ת צרכות ושכר גדול ע"י השם הקדוש שם הוי' צ"ה שהוא גימ' טוב והיינו אפילו צגלות המר שהשם הוא צקטנות כי לעמיד שיהי' השם צגלות צודאי אין קץ וסוף להשפעתו: וזהו הודו לה' (מהלים קו, ח) ר"ל להשם הוי' שמו הגדול ית"ש. כי טוב ר"ל אף צגלות המר שהשם צקטנות אעפ"כ הוא צגימ' טוב וזהו כי לעולם חסדו: וזהו יששכר חמור גרם כו' פי' י"ש שכ"ר (זוה"ק ואל קמת). לאדם ע"י שהחמור הוא הגוף החומר החומד ומתאוה והאלים משצר כח תאוותו הוא גורם לו לשכר הגדול. רובץ צין המשפטים פירוש הלשון שהוא רובץ צין המשפטים שהצחירה צידו לדבר צלשונו כרצונו. וירא מנוחה פי' ואדם משצר כח תאוותו ואין רואה רק שיהיה

יג. עיין בדעת משה פרשת תולדות מה שכתב בזה. מובא בלחזות בנועם. יד. ראה פרשת משפטים ד"ה א"י כי (קצור) שחתהרות שחתגבר עליהם יחיו שכרו לעוה"ב. טו. עיין כע"ז בפרשת וישב ד"ה אלה (עג). וראה בספר ויחל משה סימן קלו "הרב הקדוש מו"ה אלימלך וצלה"ה פירש הכתוב הודו לד' הגם שאנו בגלות, מ"מ כי טוב הקב"ה הנקרא טוב ד' לכל הוא מגן בעדנו", ע"כ. טז. ראה צוואת הריב"ש יב ע"ב. יז. ראה להלן ד"ה יששכר (קיג:), "משפטים לשון שפתים".

דשני מעלות יש קטנות וגדלות וקטנות היא מדרגה קטנה והעיקר הוא הגדלות כמשל התינוק כשהוא בקטנות אין רוח אצו נוחה הימנו כ"כ שעדיין אינו יוכל להצין כלום וכשהצן צא אל הגדלות אזי רוח אצו נוחה הימנו שיוכל להצין וללמוד ולפלפל כן ציראח-הצורא יתצרך שמו כשאדם הוא בקטנות אין יראתו וזהצמו שלימה אלא כשצא אל הגדלות אזי נתחזק אהצ' ויראה שלו. ורוצ המון עם אינם יכולים להגציה ענמס לעצודת השי"ת מגודל הגשמיות שלהם שנגושמים ציותר והלדיק הולך ומתגצר תמיד צגדלות וציראה"ה. ואיחא צגמרא (ע"י קידושין לא: וצמד"ה אסחי"ע. וע"י מדא"ר, ל) על פסוק טבעו צארץ שעריה ^(איכה ג, ט) שמחו צני קרח משל לשפח' שאצד' קיתון של חרס צתוך הצאר ואח"כ הלכ' צת מלך והפילה קיתון של זה צתוך אותו הצאר שמחה אותה השפחה ע"ש. כן הוא המשל כאן שהעולם אינם יכולים להגציה ענמס לעצודתו ולכן הקצ"ה צרחמיו שולח איזה חטא להלדיק כדי שיצוא גם הוא צקטנות ואחר שהלדיק יתגצר-להעלות את ענמו לקדושתו יגציה גם את העולם עמו"ה. וזה אשרי הדור אשר נשיא יחטא למען עי"ו יתנשאו כל העולם עמו צחזירתו להגציה ענמו צקדושתו"ה: וזהו פי' הגמרא (צרכות לא.) רצי עקיבא כשהיה מתפלל

לו מנוחה מהתאוות והמתשצות זרות עי"ו גורם לו כי טו"צ פי' שיש לו השפעות משם הרחמים שהוא גימ' טוב: וזהו ויחי יעקב צארץ מצרים פי' ע"י שהי' משצר כח התאוות היצ"ה הנקראים ארץ מצרים שהיא הקליפה (ע"י זוה"ק שמות י. שעה"פ פר' וישצ) עי"ו היה לו חיות והשפעה מהשם הרחמים שהוא גימ' שצט עשרה כנ"ל וק"ל * L

או יאמר ויחי יעקב צארץ מצרים כו' דאיתא צגמרא' (מולין ס:) שהירח היחה טוענת לפני הקצ"ה האיך אפשר לשני מלכים להשתמש צבתר אחד אמר הקצ"ה לכי מעטי ענמן אמרה לפניו רצש"ע צשציל שאמרתו דבר הגון לפניך אתה אומר לי כך אמר לה הקצ"ה עתידין לדיקים שיקראו צשמך דוד הוא הקטן (שמואל א' י, יד) שמואל הקטן"ה ראה שאינה מתפייסת אמר לה הקצ"ה הציאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח עכ"ל הגמרא. ונראה לפרש כי ידוע שהשמש והירח הם שני עולמות שני שמות הקדושים (ע"י זוה"ק ויקהל טו. ושם ויקרא יב.) ואיתא אשר נשיא יחטא (ויקרא ד, כג) ודרשו חז"ל (ראה הוריות י:) אשרי הדור שהנשיא יחטא ולכאורה אינו מוצן. ונראה פירושו כי הלדיק נקרא נשיא ע"ד נשיא אלהים אתה צחוכינו (צראשית כג, ו) והנה הלדיק הוא צמדרגתו הגדולה למעלה מן העם וידוע

יח. עיין מהרש"א שקאי על התנא שמואל הקטן הנזכר בסנהדרין יא ע"א. יט. עיין עוד בפרדס שער כג ערך שמש וירח. כ. בדפוס שקלאו איתא "בעבודת". כא. ראה פרשת אמור ד"ה בע"א נראה (רנז.), "אדם צריך להיות תמיד בקדושה ובטהרה בלי הפסק רגע א', לזה צריך לקשר עצמו כ"כ בעת הגדלות מחשבתו בהש"י ב"ה שיהיה קשורה אף שילך ממנו". ועיין בדברי אלימלך פרשת וישב, שפירש ביסוד זה כל מעשי יוסף הצדיק עם אחיו. מובא בלחזות בנועם. כב. ראה פרשת וארא ד"ה ראה (קלו.), "הצדיק הרוצה להעלות את אדם השפל ולהסירו משטותו ושפלותו בלתי אפשר לשבר את דבר שטותו כ"א בדבר הדומה קצת... למשל מי שהוא רגיל לשוננו לדבר שקר צריך הצדיק ג"כ לשבר אותו בדבר הדומה ובודאי ח"ו שהצדיק יאמר שקר אך מצינו שהתירו חז"ל לשנות במסכת כו' או כדומה בענין זה שהצדיק אומר על עצמו שאינו צדיק וזה שקר שהוא צדיק ועושה עבירה לשמה כדי לשבר כח המשקר". ועיין פרשת נשא ד"ה ולבני (רפג.), פרשת מטות ד"ה איש (שמו:), לקוטי שושנה ד"ה שחורה (תמח:). כג. כבר קדמו בצפנת פענח סוף פרשת יתרו [ובזה יהיה ג"כ אשרי לדור אשר נשיא יחטא בזה יש לו התחברות עמהן להעלותן בתשובתו בסוד ו' כורע לגבי ה' להעלותן], ועיין תולדות יעקב יוסף פרשת ויקרא [משל השר ששינה לבושו כדי

יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר בֵּית גֹּד מְשֻׁרֵת
 מְזַנֵּן פֶּד יַעֲבֹדוּ יֵת יִדְנָא
 קָדָם אַחִיהוֹן לְקָרְבָּא
 וּבְגִסְבִּין סְגִיאוֹן יְתוּבוֹן
 לְאַרְעָהוֹן: כ דָּאֲשֶׁר טָבָא
 אֲרָעִיה וְהוּא מְרַבֵּיא

← ס' חמישי יט גֹּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ וְהוּא
 יִגְד עֵקֶב: ס כ מֵאֲשֶׁר שְׂמֵנָה
 לְחֶמּוֹ וְהוּא יִתֵּן מְעַדְנֵי מֶלֶךְ: ס

רש"י

וגו' א': (יט) גד גדוד יגודנו. כלם לשון גדוד הם וכן
 מצרו מנחס. וא"ת אין גדוד צלל שני דלמ"ן יש לומר
 גדוד שם דצר כר"ך שני דלמ"ן שכן דרך חיצה צת
 שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר כנפור לנוד מגורת ושבעתי גדודים שם נפל
 שדודי מגורת יסוד להרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגורה אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו
 יגוד יגוד ירום יסוד יסוד וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יסגודד יסגודד יסגודד יסגודד יסגודד.
 ובלשון מפעיל יתום ואלמנה יעודדי. לשבב יעקב אליו. משווצ נתיבות. אף יגודנו האמור כאן אין לי שיפעילוהו
 אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו בני ילואני ילאו ממני". גד גדוד יגודנו גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם
 אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו יסוצו על עקבם לנחלתם שלקחו
 בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכם ונמשילותם שהלכו יסוצו כמו ועקבותיך לא נודעו וכן בעקבי
 הצאן בלשון לע"ז טריליא"ס: (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הצאן מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים
 מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן צרכו ח משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות פ"ג ע"ג
 א שופטים טו במשלי כו גאיוב ו לשופטים ה התהלים קמו וישעיה סס זשם נח חירמיה י טתהלים עו וישעיה א כדף פה

שפתי חכמים

כמין שריקה, וכן פירש רש"י בפרשת בראשית (לעיל ג' ט"ו ד"ה ואתה):
 ח יש לומר דלכך מביא על הפסוק זה ראייה ממש רבינו, שאל
 תקשה ליה מנא ליה לפרש רשמנה דכתיב כאן הוא לשון שמן.
 שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר כנפור לנוד מגורת ושבעתי גדודים שם נפל
 שדודי מגורת יסוד להרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגורה אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו
 יגוד יגוד ירום יסוד יסוד וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יסגודד יסגודד יסגודד יסגודד יסגודד.
 ובלשון מפעיל יתום ואלמנה יעודדי. לשבב יעקב אליו. משווצ נתיבות. אף יגודנו האמור כאן אין לי שיפעילוהו
 אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו בני ילואני ילאו ממני". גד גדוד יגודנו גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם
 אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו יסוצו על עקבם לנחלתם שלקחו
 בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכם ונמשילותם שהלכו יסוצו כמו ועקבותיך לא נודעו וכן בעקבי
 הצאן בלשון לע"ז טריליא"ס: (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הצאן מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים
 מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן צרכו ח משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות פ"ג ע"ג
 א שופטים טו במשלי כו גאיוב ו לשופטים ה התהלים קמו וישעיה סס זשם נח חירמיה י טתהלים עו וישעיה א כדף פה

ספורנו

היה בלתי נראה כחיל הרגיו: (יט) גד גדוד יגודנו. אחר שאמר
 שדן נלחם כנחש ומפיל סוס ורוכבו אמר על גד שילחם דרך
 גדוד שיגוד ויכרות סוס ורוכבו על דרך וטרף זרוע אף קדקוד:
 והוא יגוד עקב. וכשיכרות סוס ורוכבו יכרות את עקבם כי יברחו
 ממנו כענין ונתתי את כל אויביך אליך עורף:

בעל הפורים

(יט) יגודנו. כי נמש' הכא ואדך לעלות לעס יגודנו. פי' שני גד
 לקחו נחלה מעבר לירדן והיו באין עליו גדודים מהעמים שקניצו
 חוה פירשו גדוד יגודנו יגוד אומו והוא יגד עקב שהיו גבורים והיו
 נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא די שמתחזירין אותם אלא
 שהיו עולים אחריהם לארץ לשלול שלל וזהו לעלות לעס יגודנו שהיו

אור החיים

יט. גד גדוד וגו'. מכליע צרכו בשמו, ופירוש גד לשון
 גדוד פירוש מחנה, ולשון גדיה, ולשון משיכה, ולשון
 היקף, שכולם נמשמעות גד, ועיין בערוך בפירוש חיצה
 "גד". ואמר גד גדוד, אחיצו יסוצוהו על גדותיו. והוא
 יגוד, פירוש יכרות אומם, "עקב" פירוש עד כלה. עוד
 ירצה גדוד פירוש לשון מחנה שיחרצו גדודיו, והיה מחנהו
 משוך והולך, והוא אומרו יגודנו. ואומרו והוא יגוד, פירוש
 יקיף לכל מחנה ישראל ולחם צעדס. עקב, פירוש עד
 שינחלו כל נחלתם:
 כ. מאשר שמנה וגו'. אולי שיכוין לומר כי השגה זו

כלי יקר

(יט) גד גדוד יגודנו. הרבה גדודים יבואו עליו
 למלחמה ובתחילת המלחמה יכה בהם מכה רבה
 כמו שנאמר (שם לג כ) וטרף זרוע אף קדקד, כי עור
 בעד עור וכשמכה בחרב אז המוכה מרים ידו להגן
 על ראשו על כן הגבור טורף תחילה זרוע וחותרכו
 לשנים עד שיעבור החרב אל הקדקד, ויעקב מדבר
 בסוף המלחמה שאויביו יתנו לו עורף ויברחו והרי
 עקיבו של הנרדף סמוך אל הרודף, וביותר כשהוא
 נופל ונכשל בנפילה ואז יכרית ויגד עקביו, זהו שאמר
 והוא יגד עקב, כי יגד היינו כריתה מלשון גדוד אילנא:
 (כ) מאשר שמנה לחמו. לפי שאשר היה מספיק שמן

לבית המקדש למנחות ולשאר צרכי המקדש, וידוע שכל השפע והשובע בא לעולם מן המקדש, על כן אמר
 שמאשר שמנה לחמו של ישראל, שמנה תחת שמן, והוא יתן מעדני מלך כי הוא יתן למקדש והמקדש יתן
 אל כל העולם כמלך כעם. או ניבא שאשר יהיה בעל צדקה ולפיכך הכל ישבחוחו בנים ובנות כמו שנאמר
 (לעיל ל יג) כי אשורני בנות, ומשה אמר (דברים לג כד) ברוך מבנים אשר וגו'. והוא יתן לעני לחם שמן ומעדני
 מלך לא מן הפחות כהוא שהאכיל לעני פטומות (כחובות טו:), וכמו שנאמר (איוב לא יז) אם אכלתי פתי לבדי,
 אפילו פתי פת נקיה המיוחד לי לא אכלתי לבדי:

ספר קדושת לוי השלם

בשלשה חלקים:

- א. על התורה ומועדים ולקוטים על פסוקי נ"ך, גמרות ומדרשים.
- ב. ספר הקדושות על חנוכה ופורים, כללות ימים טובים, כללות הגמרים, חידושי אגדות, ולקוטים מבני המחבר זצ"ל.
- ג. ספר הזכירות, קדושת לוי על פרקי אבות ולקוטים, מספרי שמועה טובה, אמרי צדיקים ועוד.

כל אלה השאיר אחריו ברכה ה"ה אדמו"ר, גאון עוזנו, הרב הגאון האמיתי, איש אלהים, רבן של כל בני הגולה, המפורסם בכל קצוי ארץ, כבוד שמו קדוש

א"ה" 1234567

מוהר"ר לוי יצחק זצלה"ה

שהיה אב"ד דק"ק בארדיטשוב יע"א ודק"ק זעליחאב והגלילות, אשר צלל לעמק העיון במעין החכמה, מילין דמיטמרון איתגליין ליה. זיע"א.

חלק א

נדפס ברוב פאר והדר, בהגהה מדויקת, בתוספת מ"מ ובהוספות רבות לזכות הרבים המשתוקקים להביא ברכה אל תוך ביתם ולהתחמם באור אמרות קודש של רבינו הק' המחבר זי"ע.

יר"ל על ידי המוסד להוצאת ספרי מוסר וחסידות

מיסודו של הרה"ח ר' מרדכי ליכטמן ז"ל
בעיה"ק ירושלם ת"ו

שנת התשי"ח ליצירה

פעיה"ק ירושלם תובביא

שמו דרכו להיטיב לברואיו ויש לו כביכול תענוג בהשפעתו טובה לברואיו וק"ל: יששכר חמור גרם. הרמו השכר בא מחמת שהגוף מושך לצד אחד מחמת זה בא השכר וזהו יששכר הרמו יש שכר חמור גרם הגוף הוא הגורם השכר:

עוד באופן אחר יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים וירא מנוחה כי טוב כי הנה המחשבה של האדם כשחושב בעבדות הבורא אזי כל זמן שהמחשבה לא באה לדיבור אזי המחשבה אין לה מנוחה וכשהמחשבה באה לדיבור אזי יש מנוחה להמחשבה וזהו הרמו יששכר מורה על המחשבה רובץ בין המשפתים כי רובץ מורה על מנוחה בין המשפתים כשבאה לדיבור שמורה על השפתים שם יש מנוחה להמחשבה וזהו וירא מנוחה כי טוב:

אן יבואר יששכר חמור גרם פירוש דעיקר שכר המגיע לאדם הוא מחמת שרגיל מנעוריו בתאות הגופניות כי נפש השכלי בא לו אחר י"ג שנים והוא משוקע בתאות והוא משבר התאות הגשמיות ועובד את ה' מחמת זה מגיע לו שכר אבל כשלא היה לאדם תאות החומריות לא הגיע לאדם שכרו וזה יששכר חמור גרם אותיות יש שכר דהיינו שישולם לאדם הגמול חמור גרם פירוש החומריות שהוא משוקע זה גורם לשכר:

גד גוד יגודנו והוא יגוד עקב יבואר ע"פ מאמר חז"ל (שבת קנא): כל המרחם על הבריות כו' על ידי זה מעורר חסדים למעלה וזהו מרחמים עליו מן השמים והנה גד מורה על חסד כמאמר חז"ל (שם קד.) גימ"ל דל"ת גמול דלים והנה האדם העושה חסד ומעלה על מחשבתו בכדי שיושפע עליו חסדים למעלה או הוא מצפה לתשלום שכר והקב"ה לטובת עמו ישראל בשעה שאדם עושה חסד עם חבירו או נשכח ממנו השכר וזהו הרמו בפסוק גד הוא גומל דלים בשעה שעושה חסד יגוד עקב מלשון גודו אילנא (דניאל ד, יא) יגוד עקב הוא השכר מלשון והיה עקב תשמעון וע' בתרגום אונקלוס חלף דתקבלון וזהו יגוד עקב ישכח מלבו השכר: עוד

אן יבואר גור אריה יהודה מטרף בני עלית. יבואר ע"פ מאמר חז"ל (מדות פ"ד מ"ז) מה ארי רחב מלפניו וצר מלאחריו אף היכל צר מלאחריו ורחב מלפניו הכלל הוא כשהשי"ת משפיע טובות על הגוים הוא בכדי ליתן להם כל טובם ושכרם בעוה"ז כדי ליפרע מהם בעוה"ב ובישראל הוא להיפך להרבות שכרם לעתיד לבוא וזהו הרמו אף היכל הוא רומז ומור' על ישראל רחב מלפניו מורה לעתיד לבא וצר מלאחריו מורה על עוה"ז וזהו הרמו בפסוק מטרף בני עלית כי טרף מורה על דבר שצריך תשובה וזהו מטרף בני עלית כשאתה עושה תשובה על מעשים הרעים עלית יש לך עלייה יותר כמאמר חז"ל (ברכות לד:) במקום שבעלי תשובה וכו':

אן יבואר מטרף בני עלית כמאמר חז"ל (פסחים ט"ז) מפני מה גלו ישראל לבין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים רמו בכדי להעלות נצוצות וזהו פירוש שהיה הגלות במצרים כדי להעלות נצוצות וכשיבוא הגואל ב"ב אז יכלו כל הנצוצות וכן היה בימי שלמה ע"ה ואז לא יקבלו גרים כי אז יהי' עליות לכל הנצוצות וזהו רמו בפסוק גור אריה יהודה מורה על דוד כפי' רש"י מטרף בני עלית מורה על שלמה וזהו מטרף בני כי טרף מורה על נצוצות הנופלים בני עלית זהו בימי שלמה שאז יהיה עליות לכל הנצוצות לכך אין מקבלים גרים לימות המשיח ולא בימי שלמה שאז יהיה עליות לכל הנצוצות וזהו הרמו גור אריה יהודה כל ישראל מכונים בשם יהודה:

חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב הכלל הוא כי האדם המבקש טובה או יאחז אותו יראה גדולה כי האדם המקבל חיות מהבורא צריך תמיד לדבק החיות המקבל בכל רגע לעבודתו יתברך אבל באמת הבורא ב"ה דרכו להטיב כמאמר חז"ל (שם קיב.) יותר מה שהעגל רוצה כו' נותן ומשפיע תמיד טובתו וזהו חכלילי עינים מחמת יראה גדולה יש לבקש טובה מהבורא ב"ה וזהו מיין מורה על השפעתו ועל זה מסיים הפסוק ולבן שנים מחלב כי כמו שיש להאם תענוג כשתשפיע ותניק החלב כן כביכול הבורא יתברך

את ה' תמיד לפעמים כביכול תבורא ב"ה מצמצם הבהירות שלו ואחר כך המה עולים למדריגה גדולה כדי שלא יהא תמידי וזהו מאשר שמנה לחמו מאשר היינו ל' שור כמו בנות צעד' עלי שור דהיינו מהסתכלות גדולת הבורא ב"ה שמנה לחמו דהיינו הלחם של תורה פירוש כשהקדוש ברוך הוא צמצם את עצמו כביכול והוא באתגליא אז שמנה לחמו והוא פירוש שהוא לפעמים באתכסי' כדי שיתן מעדני מלך פירוש כדי שיהי' להצדיק תענוג כי בודאי יותר מה שהעגל רוצה לינק פרה וכו' ואם כן מה שהבורא כביכול באתכסיא כדי שיהא להצדיק תענוג שלא יהיה תמידי :

אן יבואר מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. דהנה שמעתי ממורי ור' הצדיק מ' דוב בער זצ"ל פירוש הפסוק (ישעי' טא, י) שוש אשיש בה' דאני שש ויש לי שמחה ותענוג ממה שזכיתי לחזות בנועם ה' ולהתענג בעבודתו ומה עצמו יש לי שמחה שזכיתי להתקרב להשם יתברך ולהתענג מעבודתו מרוב כל זהו שוש אשיש שיש לי שמחה ותענוג ממה שזכיתי שאשיש בה' ואתענג מעבודתו יתברך עכ"ד וזהו מאשר שמנה לחמו מאשר הוא עולם התענוג מזה שיש לנו תענוג מעבודת השם יתברך מזה עצמו יש לנו שמחה ותענוג שזכינו להתענג מעבודתו ית' וזהו שמנה לחמו שלחם נקרא תענוג מזה עצמו שזכינו להתענג מעבודתו מזה עצמו יש לנו תענוג שזכינו לזה :

והוא יתן מעדני מלך על פי מה ששמעתי ממורי הצדיק מ' דוב בער על מה שאמרו חכמינו ז"ל (זח"ג ז) ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים היינו שהתענוג נקרא פרנסה והשם יתברך מתענג בעבודת ישראל וישראל גורמים תענוג לאביהם שבשמים וזהו יתן מעדני מלך שמי שזוכה לעבוד השם יתברך באהבה שלימה וגמורה אהבה בתענוגים הוא יתן מעדני מלך שגורם תענוג להשי"ת וישמח ה' במעשיו :

עוד באופן אחר מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. דהנה נראה פירוש הפסוק שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות פיהו

כי

עוד באופן אחר גדוד יגודנו כו' הענין דאיתא (ב"ב י) שקודם התפלה צריך האדם ליתן צדקה והסגולה של צדקה להכרית הקליפות כדי שאחר כך יוכל להתפלל בלב טהור והסגולה מהתפלה שהוא לשון דביקות והתחברות שהאדם בתפלתו מתדבק עצמו בהקדוש ברוך הוא והאדם הוא דבר שיש לו סוף והקדוש ברוך הוא אין לו סוף ונמצא אדם עולה ממדריגת סוף למדריגת אין סוף וזהו פירוש הפסוק גד הוא לשון גומל דלים גדוד יגודנו הוא מכרית הקליפות והוא יגוד עקב פירוש כשיתדבק עצמו להקדוש ברוך הוא שנקרא הוא יגוד עקב שמכרית מה שהיה במדריגת עקב שהוא לשון סוף יוצא ונכנס למדריגת אין סוף :

עוד באופן אחר דידוע יותר מה שבעל הבית ^{עושה עם עני עושה עם בעל הבית} (ויק"ר פל"ד י) ואדם שבתפלתו צריך להחשיב עצמו לעני שאינו כלום כדכתיב (תהלים קב, א) תפלה לעני כי יעטוף והענין כי כשאדם מחשיב את עצמו יש קטרוג עליו ועוד שאינו יכול להכרית הקליפות רק שהמה במדריגתו אבל לא למעלה ממדריגתו ולא למטה ממדריגתו שאין לו ענין עמהם אבל כשהוא אינו מחשיב עצמו ועושה עצמו עני אז יכול להכרית כל המדריגות התחתונות וזה פירוש הפסוק ג"ד היינו גומל דלים כשעושה עצמו דל ושפל ומתפלל שאז הוא גומל כי יותר כו' אז גדוד וכו' ויגוד עקב שמכרית אפילו סוף המדריגות שנקרא עקב :

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך כי האדם בטובתו או יהיה עיקר התענוג שלו מה שהבורא יש לו שמחה מטובתו וזהו מאשר שמנה לחמו מלא טוב והוא יתן מעדני מלך עיקר התענוג שלו מעדני הוא לשון תענוג מלך להבורא יתברך שהוא מלכו של עולם :

אן יבואר מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך פירוש דהכלל שהסתכלות בהבורא ברוך הוא כביכול הוא עיקר התענוג והכלל כל דבר שהוא תמידי אפילו שהדבר בעצם טוב מאד עד אין שיעור אף על פי כן אין התענוג גדול כל כך מחמת שהוא רגיל אצלו והנה העובדים

76 כא

נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר: ס כב בן פורת יוסף

בתפנוקי מלכין: כא נפתלי בארע טבא יתרמי עדביה ואחסנתיה תהי מעבדא פירין יהון מודן ומברכין

עליהון: כב ברי דיסני יוסף ברי דיתברך פגפן דנציב על עינא דמיא תרין שבטין יפקון

תולדות אהרן: נפתלי: סוטה יא: יג. בן פורת: ברכות כ: נה: סוטה לו: ב"ק יז. מציעא פד: בתרא קיח: זבחים קיח:

רש"י

שפתי חכמים

הולרכו אנשי לודקיא לשמן וכו': (כא) אילה שלוחה. זו נקעת גינוסר שהיא קלה לנשל פירותיה כאלה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה אילה משולמת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כמרגמו ד"א על מלחמת סיסרא נחננא ולקחת עמך עשרת אלפים איש מצני נפתלי וגו' והלכו שם צוריות * וכן נאמר שם ל' שלוח צעמק שלח צרגליו: הנתן אמרי שפר. על ידם שרו דנורה וצרק ט שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה ** ומרגמו יתרמי עדביה * יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושנת: (כב) בן פורת. בן חן והוא ל' ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף צנא מליעא ***:

דילמא מאכל^{דבר הנחמק} שלו יהיה טוב ושמך. לכך מביא ראיה ממש רבינו עליו השלום וזה פשיטא הוא דבענין זה שבירכן יעקב ברכן משה רבינו עליו השלום, והתם כתיב בהדיא וטובל בשמן רגלו וק"ל: * כתיב אילה שלוחה שהיא לשון נקבה, ואחר כך כתיב הנתן שהוא לשון זכר, ועל זה פירש רבננו וברק: * רוצה לפרש התרגום מתרגם נחננא ולקחת עמך עשרת אלפים איש מצני נפתלי וגו' והלכו שם צוריות * וכן נאמר שם ל' שלוח צעמק שלח צרגליו: הנתן אמרי שפר. על ידם שרו דנורה וצרק ט שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה ** ומרגמו יתרמי עדביה * יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושנת: (כב) בן פורת. בן חן והוא ל' ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף צנא מליעא ***:

* שו"ט ס' ד ** דף י"ח *** דף ק"ח

אבן עזרא

רמב"ן

(כא) נפתלי אילה שלוחה. על דרך דורון. והמקבל הדורון נותן אמרי שפר. וי"א שאלה רמו לדנורה. הנותן אמרי שפר רמו לשירת צרק עמה. ואמר נפתלי צענור נתלמו: (כב) בן פורת יוסף. בן כמו סעיף והוא לשון נקבה.

כא. נפתלי אילה שלוחה. מנהג במושלי ארץ לשלוח זה לזה האילים, וכך הענין, כי האילות שגולדו בארץ מלך הצפון יגדלו אותן בהיכלי מלך הנגב ויקשרו כתב הבשורה בקרניה והיא תרוץ מהר ותשוב למעונה ויתבשרו בהן, וזה טעם אמרי שפר, כלומר אילה שלוחה מבשר בשורות טובות. והענין הזה ידוע, והוא מוזכר בירושלמי במסכת שביעית (פ"ט ה"ב), אמרו אין אזלין לון חזרין, ואי בעית למבדקיה אייתו טביין וישלחון לארע רתיקא בסוף אינון חזרין. עבד כן ואייתו טביין וחפי קרניהון בכסף ושלחון לאפריקי ובסוף תלת עשרה שנין חזרון לאתריהון. שהתירום לאחר י"ג שנה, ומיד חזרו. והמשל, כי נפתלי שבע רצון ומלא כל טוב וממנו תבא בשורה לכל ישראל כי עשתה ארצו פירות לשבעה, כמו שהזכירו רבותינו בפירות גנוסר

(תנחומא ויחי יג):

כב. בן פורת יוסף. בן חן, והוא לשון ארמי (כ"מ ק"ט). אפריון נמטייה לרבי שמעון. בן פורת עלי עין, חנו נטוי על העין הרואה אותו, לשון רש"י. ורחוק הוא מאד לסמכו אל הלשון ההוא, שלשונות כאלה בתלמוד יוני או פרסי ושאר לשונות, אין להם חבר בלשון הקדש. ועוד, כי לפי הנמצא ממנו איננו רק לשון ברכה ושבת. והנו"ן בו שרש, וכן בבראשית רבה (ס יג) ויברכו את רבקה, דוויין ושפופין ולא היו מפרנין אלא בפה. ודומה לי שהוא ממה שאמרו (כחובות נד). פורנא ליתמי, שפירושו השבח שהשביחו הוא ליתומים, וקראו עוד הכתובה פורנא, אשה גובה פורנא מהם (שם סז), הכתובה שהיא שבח בית אביה, וכמו שאמרו (ב"ר פ ז) מהר, פראנון:

אב"ב בן פורת, או כדעת אונקלוס מלשון פוריה ועניפה, או כדברי בעלי הדקדוק (עיין ספר השרשים שורש בנה)

אבי עזר

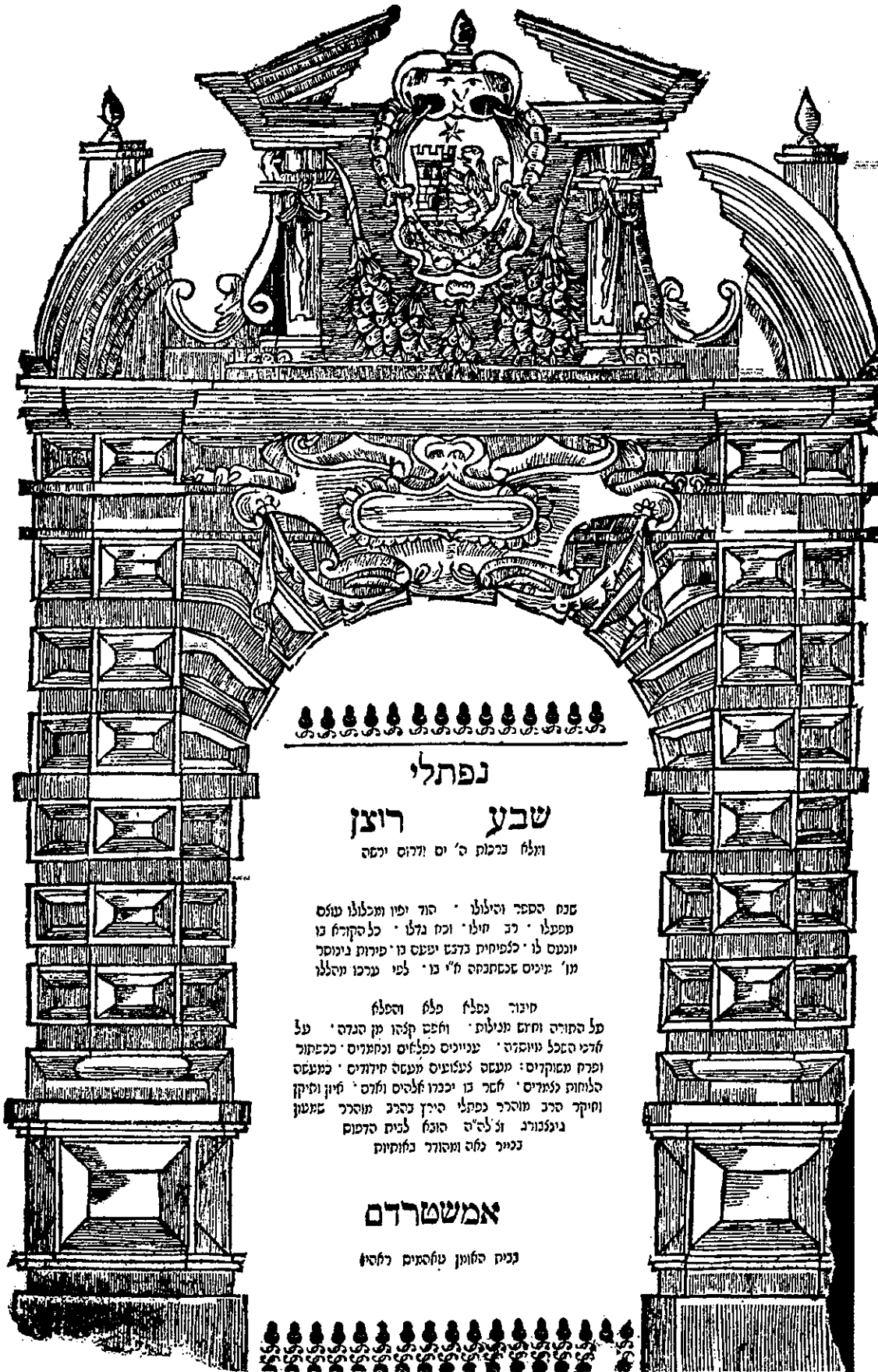
(כא) נפתלי אילה שלוחה. על דרך דורון. כטעם ויתן שלמים לנמו, והואלחמו נפתלי יהיה חניב צעני רואיו, וכל רואיו יברכו אותו כאשר מנרכים מי שנותן מתנה וכן דרך הפסוק כנורה צחנה צלחאשה:

ספורנו

בעל המורים

(כב) בן פורת יוסף. הנה יוסף הוא בן גפן פורת ענף של גפן פוריה העושה צל לרבים כדרך הגפן כאמרו כסו הרים צלה וזה ל' נקבה אילה שלוחה ע"ש דנורה: הנתן אמרי שפר. ע"ש ומשך דנורה. אמרי שפר נגי' שיר ושנחה. אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. נגי' ומשך דנורה וצרק בן אביעס ציוס הוא: (כב) בן פורת יוסף. לא הזכירו נשמו כמו שעשה לאמרים שחלק לו כבוד בשלל המלכות והתמיל בשם בניו:

עולים אל העם אשר יגודו אותם: (כא) נפתלי אילה שלוחה. ניבא על מלחמת צרק עם סיסרא שלקח י' אלפים איש מנפתלי ואמר ל' נקבה אילה שלוחה ע"ש דנורה: הנתן אמרי שפר. ע"ש ומשך דנורה. אמרי שפר נגי' שיר ושנחה. אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. נגי' ומשך דנורה וצרק בן אביעס ציוס הוא: (כב) בן פורת יוסף. לא הזכירו נשמו כמו שעשה לאמרים שחלק לו כבוד בשלל המלכות והתמיל בשם בניו:



נפתלי

שבע רוצן

וזלל נכסות ה' ים ודרום ירעה

שנה הספר והילולו - הוד יפון ומכלולו עולם
 מפעלו - רב חילו' וכח גדלו - כל הקורא בו
 יונעם לו - כלפיוחית בדבש יעשה בו - פירות גיוסור
 מן' מינים ששחברה ח' בו - לפי ערכו מהללו

חיבור כסלף פלא והפלא
 על התורה וחזם מנילות' ואפש קנהו ען הגדה' על
 ארבי השכל עושה' עניינים כסלפים וכמארים - ככשתור
 ופרח משוקרים: מעשה צעצועים מעשה חידושים - כמעשה
 הלוחות נאמרים' אשר בו יכבדו אלהים וחרם' חין וחיין
 וחוקר רב מוהרר כפתלי הירץ דהרב מוהרר שמעון
 גונצבורג זצ"ל ה"ה הוצא לביט הדפוס
 בנייר נאה ומהודר באותיות

אמשטרדם

בבית האונן טאהמיס ראהא



נפתלי שבע רצון פרשת ויחי כו

אע"פ לא נמשך אחר האותות ע"י ויחזר הוכחה ליה הנהו
 אומרי ספר דא"י בשבת חמרא דעורביתא וימא דיומסית קפחו ניאור פסוק
 עשיתם השבתי ר"ל ע"י רוב טובה שה' לכם נמשכו אחריהם נפתלי אלם
 ולא עסקו בתורה ובמצות ר"ל אקלע לכתם אמשך בתרייהו שלמה וכו':
 איקור קלמיהו כי הדד הוי בעי למקרי בספרא החודש הוא לכס
 אמר המרש-ה' לגם ואמר יעקב הגם שנפלקו של נפתלי ה'
 ג"כ רוב טובה מאי עבד' וערות גיטוסר ופגניות וכו' אע"פ
 לא נמשך אחריהם וכאשר בעי למקרא בספרא הוא נוחן אקרי
 ספר ובמ"ר ה"ת: אמרי ספר אלף אמרי ספר ר"ל כאשר הוא
 קורא בספר כוונת הוא: אמרי ספר ולא כר"ל שאמר הארץ
 ה' לגם : וע"ד "מנואר ר"ב ברכותו של משה שאמר נפתלי
 שבע רצון ומלא ברכות ופי' רשי נפתלי ה' שבע מכל רצון ר"ל ניאור
 מרוב טובה שהיחס בלראו וידוע שחייב אדם לברך כל זמן משה נפתלי שבע
 ברכות: ובשבת ממלי להו באספרקי ומגדיל וכו' משה נפתלי שבע
 רצון שארצו מבורכת בכל טוב ובפירות גיטוסר וע"י הוא מלא
 ברכות ה' ר"ל שהוא ממלא ברכות ה' למינין מלא ה' :

מכא מאמרנו של יעקב בדברו את ר' ראובן בנו ואמר לו ראובן
 מנסה ה' בכוני אהה מרד שאתה כוחי וראשית אוני ר"ל הואיל ואתה
 ראשית אוני כולדת מטפה ראשונה שלי ע"כ ראוי לך יתר שאת זה הכהונה
 טפה ויחר עון זה המלכות וזכח סחו כמים בנעשה בלהה נלקחה
 ראשונה שלי מתך וזינו ליה שדעת יעקב ה' שזה שגולר מן טפה ראשונה
 ע"י ה' הוא ראשית אוני לו משפט הכהונה וכאשר ראה יוסף כי יצית ידו
 מטף ראשית יצינו על ראש אפרו וע"כ וירע בעיניו ר"ל שהרע לו הדבר שהוא
 נחמד בעיני אביו ע"י ויחזק יד אביו להסיר מעל ראש אפרים
 ויאמר לא כן אבי ר"ל לא כן הדבר כמו שאתה סובר כי זה הוא
 הכבוד ממנו כוח וראשית אוני טפה ראשונה שלי שים ידך עליו
 לברכו בזמן נכד ימין שבמרכבה מאחד שהוא שגור את הכרית.
 והטעם באמת שרעה יעקב לברכו בשמאל שהיא נכד ימית שור
 במרכבה בשמאל כדי להגין על אביו וירבעם שהעמיד שני
 עגלים לע"י וירבעם יצא מן מנשה וראה עינו של יעקב שרעה
 ירבעם מן מנשה וע"כ כאשר הביא אותם ליעקב השיב לו יעקב
 מי אלה שאינו ראוי לברכה - וכאשר שבע יעקב זאת מיוסף
 שהוא סובר שכתב בעיני אביו שגור בשמאל ארוניו אמר ידעתי בני
 שלא טמאת ולא נעלם ממני: דא"י בזהר וכו' ויין ארש מלכתי הנית סה
 אלף ארש אחרת ר"ל הו מלאכי ביהא אשתך תמן דדוקי' יעקב
 הו וכו'ן דחוז יוסף מיד וימאן וע"כ כתיב ידעתי ביומנא דקיימית
 בעקך כד דאמרי ר"ל שהיית עומד עמוס לפני' ונתת כד
 חמת ימי בגין ידעתי על מה דאמרת דדא הוא נזכר וכו' והוא
 טעם כדברי וזמי ספיר מ"ס ידעתי בני שפרשת מנשה שהרי
 גם אני הייתי סה בלואי השעה
 מעשה ראובן ובלהה ולפוס ריהטא תמה הוא דמה ה'
 דזינו של יעקב בזה להניד לו ולפ"י מנאר דבנר הקדמנו
 שיוסף אמר לה מן ארוני ראובן אחי ע"י מעשה בלהה נלקחה
 ממנו הכהונה ויחנה לי ואיך אשמע לך וילקח גם ממני וכו' לא
 לו יעקב גם ידעתי מעשה ראובן ובלהה שלא רצית מכה זה
 לשמוע אל' להיות עמה ומה שברכתו אותו בשמאל שהוא נכד
 מרת שור בשמאל שבמרכבה מאוס שיא ממנו ירבעם ואחיו
 הקטן יגדל ממנו :

בשבת זאת בשבת הרפוס והיא שייך לך לך איהא
 נכ"ב כל מקום שנ' גויעה אינו אלף מיתת
 הכדקים ר"ל והו ישמעאל דכתיב בר' גויעה
 ר"ל ישמעאל עשה תשובה לך וכו' מאחר שאינו גמס תרם עשה
 תשובה כיון שפ"י ואמאי לא נכתב אללו ג"כ גויעה' ואפשר
 למר מאחר שהקדים הכתוב לכתוב וימת תרם ובלשון לא מית
 דבאותו פעם לפי החשבון רק ששים שנה אחר זה וכו' ויחזק
 דבאותו פעם ערין לא עשה תשובה והי' רשע ערין ע"כ לא
 נכתב גויעה אללו וע"כ קצתה התורה וימת תרם בחי' נח הטהרה
 לומר שאין זה מקומו ר"ל מה שכתב כאן וימת תרם אין זה
 מקומו לכותבו כאן שהרי חו אחר זה וימת מ"ס שנה :

מיום שברא הק"ו העולם לא ה' אדם שקרא להק"ו
 ארון עד אברהם שנ' ה' אלמים צמה אדם כי אירשט
 והקבו הקו' אמאי מיתוי מקרא הנאמר בני ירמח הארץ והי'
 לו להביא מקרא המוקדם לו ה' אלמים מה תקן לי ואנוכי הולך
 עירי' ואפשר לטב ע"פ מ"י ע"פ הנה ארון כל הארץ כל מקום
 שאתה מנזיל ארון מנזיל דיוקן ומכני' דיוקן מנזיל את הכנעניים
 מן הארץ ומכנים את ישראל במקומן וזה בניין אב לבולם ע"כ ומעם
 הדבר שהם ארני מסובל ליה אפשר למר ער' תם בגלאטני דסם
 של ארני הוא חצו רחמים וחלו דין דהיינו ה"לף משם ארני
 הוא אות ראשון משם אר' והי' אר' משם ארני היא אות ראשון
 משם הוי' ור"ל ת נ"ן שני אותיות אמצעות המה אותיות דין וע"כ
 שם ארני דוקא מסובל ליה מנזיל ארון רחמי' מכנים דיוקן דהיינו
 שחצו הוא דין ומר שחצו הוא רחמי' מכנים דיוקן דהיינו
 ישראל אל הארץ וע"כ כאשר הכניס לו השם וכו' לומרך ארץ
 את הארץ ואברהם שאל במה ארע כי אירשנה הכיר השם של
 ארני ואמר במה ארע ארע ואת כי אירשנה לארץ שחצוה דיוקן
 ותכנים דיוקן: וכו' דניאל בתפלקו כאשר ראה הכנעניים יבטו'
 על ארמת הקודש וישראל שדודים נדודים בגלות התפלל על
 הדבר שיוזיל הדיוקן ויכנים ישראל במקומו הכיר
 שם של ארני ואמר והאר פניך על מקדשך שהוא
 שם עכשו למען ארני למען אברהם שקראך ארון :

איתא בתקוני' מאן דליהו בתקיעה דשור איהו סומך באנפיו
 ומאן דליהו בחוקתה דארס איהו אובס באנפיו וידוע
 ויחזקאל הק' ערת שור שהי' במרכבה לכבוד שהוא כרביא דהיינו
 פני ארס אנפי ווערי ופני ארס הוא חפי כדברי והטעם שהפכו
 פני שור במרכבה והוא סומך ואחר שחטאו הפכו לכבוד דהיינו
 פני ארס הוא אובס כנצל מה שהי' מקודם צורת שור שהוא ארס
 הפכו לכבוד שהוא אובס ואפשר לומר של"כ חו"ל ואמרן האי
 כה"ג אל שחור ארס הוא אלף שלקה ר"ל האי שחור מתחילה הי' ארס
 תלך נמי וכתהפך לשחור שלקה ר"ל ע"י החטא נלקח ונתהפך מרביא וכו'
 ששור כונוי הוהיכו חו"ל ואמרן אל תלך בפני האור ביומי ניסן וא"ר בשור
 ימן : שחור מפני שהטען מרקד בין קרניו ר"ל בזה דשור שהי' במרכבה
 כתהפך לכבוד שהוא שחור ע"י החטא מכה זה הטען מרקד
 שגאל מקום לרקד בו :

נפתלי חילה שלמה הנותן אמרי שפר לבאר זאת נקדים
 ע"י וכו' נפתלי שבע רצון מלמד שהי' שגח בחלקו
 בדגים במרינות ומלא ברכות ה' וז' פירות גיטוסר ומי עברי
 וכו'ן סופר יעקב בשבתו של נפתלי הגם שהי' רוב טובה בלראו

בעזרת אבן פינה ירה: ותבל חשית : סיימתי ספר
 בראשית: ואתחיל ספר שמות: השם יתן עוז ותעצומות:

שבת